

Tussen twee identiteiten

Een onderzoek naar de identiteitsbeleving, ervaren discriminatie & coping
van niet-westerse biculturele jongeren

THIS IS ME!

Afstudeerscriptie

Identiteit, discriminatie & coping biculturele jongeren

Evita Hendriks
HBO Toegepaste Psychologie
Hogeschool Saxion, te Deventer
Afstuderen 2015-2016

Onderzoeksinstelling: Movisie, te Utrecht
Opdrachtgever: Mw. S. Noor
Eerste begeleider Saxion: Dr. J. Jolij
Tweede begeleider Saxion: Drs. W. Huismans

30 mei 2016, te Utrecht

Samenvatting

In dit onderzoeksverslag wordt gerapporteerd over een onderzoek onder niet-westerse biculturele jongeren, gericht op een vraagstuk van Movisie en Kennisplatform Integratie en Samenleving (KIS). Zij hebben de campagne ‘This is me!’ opgericht om biculturele jongeren te ondersteunen bij het vormgeven van hun identiteit binnen de context van de Nederlandse maatschappij. Uit verschillende bronnen en praktijkvoorbeelden blijkt dat deze jongeren kampen met identiteitsproblemen, ervaren discriminatie en gevoelens van uitsluiting. Binnen de campagne worden deze jongeren aan de hand van diverse werkvormen (bijvoorbeeld peer education) ondersteund om weerbaar te worden tegen -en om te gaan met deze negatieve gevoelens. Movisie en KIS willen meer inzicht in wat er onder de jongeren speelt en welke aspecten nog aandacht vragen. Dit onderzoek gaat hierop in door het onderzoeken van de volgende onderzoeksvraag: *‘In hoeverre is er een verband tussen de mate waarin jongeren met een biculturele achtergrond discriminatie ervaren, hun identiteitsbeleving (bestaande uit zelfwaardering en maatschappelijke verbondenheid) en de copingstijlen die zij hanteren?’*

Aan de hand van een digitale vragenlijst hebben 71 niet-westerse biculturele jongeren, tussen de 18 en 30 jaar, aangegeven wat hun persoonlijke (etnische) achtergrond is, hoe zij hun identiteit beleven, in hoeverre zij discriminatie ervaren en hoe zij hier mee omgaan (copen). Hieruit blijken diverse resultaten, welke met behulp van het statistiekprogramma SPSS zijn geanalyseerd. De respondenten hebben aangegeven gemiddeld genomen een hoge zelfwaardering te hebben en voelen zich over het algemeen verbonden met Nederland(ers), maar meer met hun (etnische) achtergrond. De respondenten ervaren gemiddeld soms discriminatie op verschillende locaties en in verscheidene vormen. Zij hebben aangegeven van de copingstijlen het vaakst een actieve copingstijl en geruststellende gedachten te hanteren. Van de copingstrategieën geven zij aan het meest gebruik te maken van een conformerende en verbindende copingstrategie.

De onderzoeksvariabelen hangen in verschillende opzichten samen. Enkele van deze verbanden bevestigen de aan de hand van (vak)literatuur opgestelde hypothesen. Allereerst toont dit onderzoek aan dat hoe meer discriminatie er wordt ervaren door de biculturele jongeren, hoe lager hun zelfwaardering is en hoe lager het gevoel van maatschappelijke verbondenheid met Nederland(ers) is. Andersom kan het zijn dat hoe lager de zelfwaardering van de jongeren is en hoe lager het gevoel van verbondenheid met Nederland(ers) is, hoe meer discriminatie zij ervaren. Ook blijkt dat hoe lager de zelfwaardering van de biculturele jongeren is, hoe meer zij een vermijdende copingstrategie hanteren. Er komt naar voren dat hoe meer discriminatie er wordt ervaren, des te meer de jongeren een vermijdende copingstrategie en copingstijl hanteren. Tevens kan op basis van huidig onderzoek geconcludeerd worden dat hoe lager de zelfwaardering is, hoe meer er een passieve copingstijl wordt gehanteerd door de biculturele jongeren en het blijkt dat hoe meer de jongeren een passieve copingstijl hanteren, des te meer discriminatie ervaren zij in verschillende vormen. Als laatste is aangetoond dat hoe hoger de leeftijd is, des te meer discriminatie er wordt ervaren.

De biculturele jongeren hebben zich het vaakst gediscrimineerd gevoeld door docenten en/of begeleiders en door medescholieren en/of leeftijdgenoten. Aan de hand van een plan van aanpak wordt een aanbeveling gedaan om deze ervaring terug te dringen. Hierbij ligt de nadruk op het vergroten van de bewustwording van docenten en begeleiders. De aanbeveling bevat interactieve werkvormen, die bruikbaar kunnen zijn op landelijk en/of lokaal niveau. Ook wordt er een aanbeveling gedaan om de bewustwording van de biculturele jongeren zelf te vergroten, op het gebied van zelfwaardering, ervaren discriminatie en coping. Deze aanbeveling beschrijft welke aspecten kunnen worden verwerkt binnen de trainingen van ‘This is me!’ en wat de opdrachtgever voor vervolgstappen kan zetten.

De theorie, resultaten, conclusies en aanbevelingen bieden de opdrachtgever een overzicht van dat wat er speelt onder biculturele jongeren en geven handvatten om het vraagstuk verder aan te pakken. Zo kunnen de jongeren weerbaarder worden tegen negatieve gevoelens rondom discriminatie en uitsluiting en leren zij wat werkt en wat niet werkt in verschillende situaties.

Voor meer concrete informatie raad ik een ieder aan het gehele onderzoeksrapport te lezen.

Voorwoord

Dit onderzoeksrapport is tot stand gekomen in het kader van mijn afstudeerproject en in opdracht van de opleiding HBO Toegepaste Psychologie aan Hogeschool Saxion, te Deventer. Het onderzoek is opgezet en gevormd naar een vraagstuk en de wensen vanuit Movisie, te Utrecht. Movisie is betrokken bij de campagne ‘This is me!’, waarbij jongeren met een niet-westerse biculturele achtergrond ondersteund worden om hun identiteit vorm te geven en te versterken. Ook wil zij jongeren weerbaar maken tegen ervaren discriminatie en gevoelens van uitsluiting. Binnen huidig onderzoek wordt er op dit vraagstuk ingespeeld. Deze scriptie fungeert als verslag van dit afstudeeronderzoek en zal weergeven hoe het vraagstuk is onderzocht en wat het antwoord is op de onderzoeksvragen. Vervolgens volgt aan de hand van de onderzoeksresultaten en conclusies, een aanbeveling voor de opdrachtgever.

Een dankwoord gaat uit naar mijn opdrachtgever, mw. Sahar Noor, werkzaam als projectmedewerker bij Movisie. Zij heeft mij geholpen een volledig beeld te krijgen van de wensen en behoeften van Movisie als opdrachtgever. Ook heeft ze mij een kijkje in de keuken geboden binnen het werkveld en de campagne, door mij te betrekken bij diverse bijeenkomsten. Ze heeft mij zo veel mogelijk begeleid tijdens het onderzoek. Ik bewonder haar ambitieuze houding en de passie voor het vak, diverse thema’s en de doelgroep! Naast Sahar, spreek ik ook graag mijn waardering uit naar haar collega’s, Jamila Achahchah en Siham El Moussaoui, beiden actief binnen de campagne ‘This is me!’.

Eveneens wil ik mijn scriptiebegeleider en tweede begeleider vanuit Hogeschool Saxion, dr. Janneke Jolij en drs. Wim Huisman, hartelijk danken. Ik heb jullie ondersteuning bij het opzetten, bijstellen, uitvoeren en afronden van dit onderzoek zeer gewaardeerd. Janneke wil ik in het speciaal ook bedanken voor de extra input wat betreft mijn persoonlijke en professionele ontwikkeling!

Uit mijn persoonlijke kring wil ik graag mijn ouders, mijn (biculturele) vriendinnen, mijn vriend en mijn medestudenten bedanken voor hun steun en support gedurende mijn afstudeerproject.

Ik wens een ieder veel leesplezier!

Namens,
Evita Hendriks

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Voorwoord	3
Verklarende woordenlijst	6
Hoofdstuk 1: Inleiding van het onderzoek	7
Inleiding	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Onderzoeksvraag	9
1.3 Deelvragen	9
1.4 Doelstelling van het onderzoek	10
1.4.1 Beschrijving organisatie en campagne ‘This is me!’	10
1.4.2 Doelstelling en gewenst eindproduct	10
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	11
Inleiding	11
2.1 Identiteit	11
2.1.1 Identiteit, wat is het?	11
2.1.2 Sociale identiteit	11
2.1.3 Tussen twee identiteiten	12
2.2 Discriminatie	12
2.2.1 Over één kam geschoren?	12
2.2.2 (Ervaren) discriminatie	13
2.2.3 Discriminatie ervaringen jongeren	13
2.3 Coping	14
2.3.1 Coping, wat is het?	14
2.3.2 Ervaren discriminatie en coping	14
2.3.3 Invloed op coping	15
2.3.4 Geschikt of ongeschikt?	15
2.4 Conceptueel model	16
2.5 Hypotheses	16
2.6 Slot	16
Hoofdstuk 3: Onderzoeksdesign	17
Inleiding	17
3.1 Onderzoeksmethode	17
3.2 Onderzoeksdoelgroep	17

3.3 Onderzoeksinstrument.....	17
3.3.1 Demografische variabelen	17
3.3.2 Identiteitsbeleving	17
3.3.3 Ervaren discriminatie.....	18
3.3.4 Copingstijlen	18
3.3.5 Betrouwbaarheid, validiteit & homogeniteit	18
3.4 Onderzoeksprocedure	19
3.5 Onderzoeksanalyse	19
Hoofdstuk 4: Onderzoeksresultaten	20
Inleiding	20
4.1 Uitvoering & respons	20
4.2 Resultaten: identiteitsbeleving.....	20
4.3 Resultaten: ervaren discriminatie	21
4.4 Resultaten: coping	23
4.5 Resultaten: identiteitsbeleving & ervaren discriminatie.....	24
4.6 Resultaten: identiteitsbeleving & coping.....	24
4.7 Resultaten: ervaren discriminatie & coping	25
Hoofdstuk 5: Conclusie, discussie & aanbevelingen.....	26
Inleiding	26
5.1 Conclusies	26
5.1.1 Identiteitsbeleving	26
5.1.2 Ervaren discriminatie.....	26
5.1.3 Coping	26
5.1.4 Verbanden onderzoeksvariabelen.....	26
5.1.5 Beantwoording onderzoeksvraag	27
5.2 Discussie.....	28
5.3 Aanbevelingen.....	29
5.3.1 Bewustwording docenten en begeleiders	29
5.3.2 Bewustwording jongeren.....	30
5.3.3 Afsluiting.....	30
Literatuurlijst.....	32

Verklarende woordenlijst

Biculturele identiteit

Gericht op twee (of meerdere) culturen; naast de Nederlandse heeft iemand minimaal nog één andere cultuur

Coping/copingstijl

(manier van) omgaan met problemen of stressvolle gebeurtenissen

Copingstrategie

Inspanningen om stressvolle situaties, zoals discriminatie, en daarmee gepaard gaande emoties te overwinnen, te verminderen of te accepteren

Culturele sensitiviteit

Inlevingsvermogen, reflecterend vermogen, zelfvertrouwen en proactiviteit, met betrekking tot jezelf en diverse culturen. Beschikken over specifieke culturele kennis en vaardigheden of weten hoe en waar deze te verwerven.

Discriminatie

Het ongelijk behandelen, achterstellen of uitsluiten van mensen op basis van (persoonlijke) kenmerken die er niet toe doen in een situatie

Ervaren discriminatie

Wat mensen zelf als discriminatie ervaren en als zodanig benoemen, onafhankelijk van de gevolgen

Etniciteit

Verzameling van culturele kenmerken en gedragingen die een groep mensen delen en van generatie op generatie overdragen. Het identificeren met gezamenlijke factoren, zoals: afkomst, uiterlijk, religie, taal en cultuur.

Identiteitsbeleving

Dat wat we waarnemen, denken en ervaren, met betrekking tot onze (sociale) identiteit

Niet-westerse afkomst

Als herkomstgroepering een van de landen in Afrika, Latijns-Amerika, Azië, de Nederlandse Antillen en Aruba, Suriname of Turkije. Normaliter vallen Indonesië en Japan hier buiten, maar in dit onderzoek worden deze landen onder niet-westers verstaan. *Zie onderstaande link voor een compleet overzicht van niet-westerse landen:* <http://media.leidenuniv.nl/legacy/overzicht-van-niet-westerse-geboortelanden.pdf>

Peer education

Vorm van gezondheidszorg (voornamelijk preventief) waarbij leden van een bepaalde groep ondersteund worden om gezondheidsbevorderende gedragsverandering teweeg te brengen bij andere leden van de groep: hun 'peers'. Men kan elkaar ondersteunen als 'ervaringsdeskundigen' in de omgang met vergelijkbare ervaringen.

Radicalisering

Een proces waarbij groepen en/of individuen zich in woord en/of handelingen verwijderen van/keren tegen de bestaande waarden, arrangementen en instituties zoals die door de politieke elites worden beschermd

Sociale identiteit

De ontwikkeling van het zelf, waarbij de (sociale) context een belangrijke rol speelt

Stereotypering

Een verzameling van vaststaande simplistische en sterk veralgemeende opvattingen over een groep van mensen die (meestal) niet kloppen met de werkelijkheid

Stigma

('stempel') schandvlek van een 'ongewenst verschil', die door een sociaal dominante groep opgelegd wordt aan groepen die niet aan de idealen van die dominante groep voldoen

Uitsluiting

Het buitensluiten van mensen op basis van (persoonlijke) kenmerken die er niet toe doen in een situatie

Vooroordeel

Emotioneel geladen houding tegenover personen op grond van hun lidmaatschap van een groep

Weerbaarheid

(op een passende manier) opkomen voor de eigen wensen, grenzen en behoeften, rekening houdend met de wensen en grenzen van anderen

Westerse afkomst

Als herkomstgroepering een van de landen in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika en Oceanië. Normaliter vallen ook Indonesië of Japan hieronder, maar in dit onderzoek worden deze landen onder niet-westers verstaan.

Zelfwaardering

De algemene waardering en evaluatie van een persoon over zichzelf

Hoofdstuk 1: Inleiding van het onderzoek

Inleiding

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksonderwerpen: ervaren discriminatie, identiteitsbeleving en coping ingeleid. Deze onderwerpen worden uitgewerkt in een onderzoeksvraag, welke gericht is op het onderzoeken van in hoeverre er een verband is tussen deze elementen. Per element worden er enkele deelvragen geformuleerd. Tot slot komt de doelstelling aan bod.

1.1 Aanleiding

De Nederlandse samenleving kent honderden nationaliteiten en een veelvoud aan culturen en volksculturen (Shadid, 2009). In ons land wonen al generaties lang westerse -en niet-westerse allochtonen. Uit recente cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (2015), blijkt dat het aantal niet-westerse allochtonen in 2015 bijna verdubbeld is ten opzichte van 1996. In 1996 woonden er 1.171.113 niet-westerse allochtone mannen en vrouwen in Nederland en momenteel, bijna 20 jaar later, is dit getal opgelopen naar 2.038.509 niet-westerse allochtonen. Nederland krijgt steeds meer “allochtone” ofwel biculturele inwoners, waardoor de culturele diversiteit nog fors toeneemt. Bicultureel zijn houdt in dat je verrijkt bent met twee of meerdere culturele achtergronden.

Biculturele jongeren proberen hun identiteit vorm te geven binnen de context van de Nederlandse maatschappij. Binnen de campagne ‘This is me!’ van Kennisplatform Integratie & Samenleving, in samenwerking met Movisie (2015), worden deze jongeren ondersteund om met elkaar en de omringende samenleving in gesprek te gaan over vragen die zij hebben rondom religie, afkomst en identiteit. Ook wil ‘This is me!’ jongeren weerbaar maken en leren omgaan (copen) met ervaren discriminatie en gevoelens van uitsluiting (Movisie, 2015). Uit onderzoek van A.G. Advies & Verwey-Jonker Instituut (2012) naar ongelijkwaardigheid bij zowel autochtone als allochtone Utrechtse jongeren, blijkt bijvoorbeeld dat 40% van de allochtone jongeren wel eens discriminatie ervaart vanwege hun huidskleur, het land van herkomst en de culturele achtergrond.

(Ervaren) discriminatie en (negatieve) beeldvorming

Discriminatie is het ongelijk behandelen, achterstellen of uitsluiten van mensen op basis van (persoonlijke) kenmerken, zoals afkomst, geslacht, huidskleur, seksuele voorkeur, leeftijd, religie, handicap of chronische ziekte (College voor de rechten van de mens, 2015). In de Grondwet staat dat discriminatie verboden en strafbaar is in Nederland. Toch komen er bij antidiscriminatiebureaus even goed meldingen van discriminatie binnen. In de wet zijn alle vormen vastgelegd, maar in de praktijk is niet altijd duidelijk wanneer er precies sprake is van discriminatie. Hierdoor is het lastig discriminatie aan te pakken (Rijksoverheid, 2015).

Discriminatie hangt sterk samen met stereotypen en (negatieve) vooroordelen. Een stereotype is een overdreven denkbeeld over een groep mensen dat (meestal) niet klopt met de werkelijkheid en een vooroordeel is een mening over iemand of een groep mensen die (meestal) niet gebaseerd is op feiten (College voor de rechten van de mens, 2015). Hoewel stereotyperingen en vooroordelen over etnische minderheden vaak worden afgekeurd, komen ze toch veelvuldig voor. Denk aan uitspraken in de media en door politici, die de aanwezigheid van “allochtonen” en specifiek “de moslims”, afschilderen als bedreiging voor de Nederlandse maatschappij (Sociaal Cultureel Planbureau, 2015).

Al sinds 2001 maakt de islam veel tongen los in ons land. De aanslagen op het World Trade Center in New York op 11 september dat jaar en de opkomst in de Nederlandse politiek van- en de moord op Pim Fortuyn, hebben van de islam een onderwerp van aandacht gemaakt binnen het publieke debat. Hoewel sommigen de islam zagen als het grootste obstakel voor integratie, wezen anderen juist op factoren aan de kant van de ontvangende samenleving: discriminatie op de arbeidsmarkt en negatieve beeldvorming in de media (Vellenga et al., 2009). Door wederom enkele gebeurtenissen in de afgelopen jaren en maanden, waaronder diverse aanslagen van de Islamitische Staat (IS), zijn deze negatieve vooroordelen nog sterk(er) aanwezig.

Identiteit en uitsluiting

Het leven met een 'biculturele identiteit' brengt onherroepelijk consequenties met zich mee. Volgens Movisie (2015) zorgen de negatieve gevoelens door stereotyperingen, vooroordelen en (ervaren) discriminatie bij biculturele jongeren, bijvoorbeeld bij het vinden van een stageplek evenals door uitspraken in de media en politiek, dat zij zich uitgesloten en gestigmatiseerd voelen. Zij kunnen dit ervaren als een aanval op hun identiteit en worden constant geconfronteerd met de potentiële dreiging van een minderheidsstatus en discriminatie (LaFromboise et al., 1993). Wanneer zij zich bedreigd voelen in hun (sociale) identiteit, stellen ze zich min of meer automatisch afwijzend op tegenover een 'outgroup' (Tanja, 2011). Hierdoor bestaat het risico dat zij zich af gaan zetten tegen de (Nederlandse en/of Westerse) samenleving en zich terugtrekken in hun eigen (etnische, culturele en/of religieuze) groep. Dit kan leiden tot 'vervreemding' en in extreme gevallen tot 'radicalisering'. Het proces van radicalisering begint zodra de jongeren met onvervulde vragen hun antwoorden vinden in radicale ideologieën en dat zij zich deze ideologieën eigen gaan maken (Nederlands Jeugdinstituut, 2011). De voedingsbodem welke de aantrekkingskracht van radicale ideeën genereert, bestaat uit: gevoelens van achterstelling, discriminatie, vernedering of uitsluiting en het ervaren van onrecht, maar ook persoonlijke gebeurtenissen in het leven van een jongere of jongvolwassene waardoor ze onzeker worden over wie ze zijn (lees: scheiding ouders, verlies dierbare, enzovoort) en psychische problematiek. Hoe gevoeliger de persoon hiervoor is, hoe sneller het proces zal verlopen (Nederlands Jeugdinstituut, 2011).

De ervaring van psychologisch welzijn, het zelfvertrouwen en de levensvreugde van de jongeren zal hoger zijn wanneer de twee identiteiten goed (met elkaar) geïntegreerd zijn. Andersom kan een biculturele identiteit voor (identiteit)problemen zorgen wanneer er een kloof wordt ervaren tussen de verwachtingen op school en thuis. Dit betekent ook dat zij conflicten in de verwachtingen en waarden om hen heen kunnen ervaren (Van der Aalst, 2015).

Omgaan met discriminatie (coping)

Ervaringen met discriminatie kunnen in meerdere of mindere mate stressvol zijn, mede afhankelijk van de manier waarop mensen hiermee omgaan. Veelal wordt gesproken van copingstijlen en copingstrategieën. Een copingstijl is een manier van omgaan met problemen of stressvolle gebeurtenissen (Scheurs et al., 1993). De strategieën die mensen toepassen om de ervaren stress te verminderen worden copingstrategieën genoemd (Sociaal Cultureel Planbureau, 2015). In paragraaf 2.3 volgt een verdieping op het thema 'coping'.

Veel onderzoek naar discriminatie richt zich enkel tot het beschrijven van de ervaring zelf, maar nog te weinig wordt de vraag gesteld hoe migranten en hun kinderen omgaan met en reageren op discriminatie. Dit is een belangrijke vraag, aangezien uitsluiting onvermijdelijk onderdeel uitmaakt van het alledaagse leven (Omlo, 2014). Het is niet eenduidig vast te stellen welke copingstrategie het meest effectief is, maar een verbindende strategie, gericht op insluiting binnen de samenleving, lijkt wel het meest beloftevol bij het omgaan met ervaren discriminatie (Omlo, 2014).

Volgens Omlo (2014) kan 'peer education' een gunstige uitwerking hebben bij ervaren discriminatie. Deelname aan 'peergroups', waarbij soortgelijke ervaringen worden gedeeld, kan zorgen voor: een vermindering van gevoelens van machteloosheid, meer vertrouwen, verbinding met anderen en zelfregie. Tevens kan een verhoogd inzicht in processen van stigmatisering, mensen zelfverzekerder en weerbaarder maken. Een verhoogde sensitiviteit voor subtiele en impliciete signalen van afwijzing is een cruciale stap naar adequate en effectieve copingstrategieën (Omlo, 2014).

1.2 Onderzoeksvraag

Er is sprake van discriminatie, stereotyperingen en vooroordelen binnen de Nederlandse maatschappij, ten opzichte van migrantengroepen en specifiek moslims. Echter, er is nog weinig bekend over hoe niet-westerse biculturele jongeren hierop reageren en hier mee omgaan (copen). De opdrachtgever is geïnteresseerd in hoe deze doelgroep omgaat met deze ervaringen, zodat concreter wordt waar de biculturele jongeren knelpunten bij ervaren en waar zij ondersteuning bij nodig hebben.

Het huidige onderzoek biedt de opdrachtgever kennis en inzicht in psychologische processen en levert een (bescheiden) praktische oplossing voor dit vraagstuk. Er wordt onderzocht in hoeverre er een verband is tussen de onderzoeksvariabelen. Gebaseerd op het voorafgaande kan er tot de volgende onderzoeksvraag gekomen worden:

‘In hoeverre is er een verband tussen de mate waarin jongeren met een biculturele achtergrond discriminatie ervaren, hun identiteitsbeleving (bestaande uit zelfwaardering en maatschappelijke verbondenheid) en de copingstijlen die zij hanteren?’

1.3 Deelvragen

Om de onderzoeksvraag zo helder en volledig mogelijk te kunnen beantwoorden, is deze onderverdeeld in diverse deelvragen. Deze deelvragen luiden als volgt:

Deelvraag 1a: Hoe is de zelfwaardering van biculturele jongeren, zoals gemeten met de zelfwaarderingsschaal van Rosenberg?

Deelvraag 1b: In hoeverre voelen biculturele jongeren zich maatschappelijke verbonden met Nederland(ers) en hun (etnische) achtergrond?

Deelvraag 1c: Welke verschillen bestaan er in de identiteitsbeleving (zelfwaardering en maatschappelijke verbondenheid) van biculturele jongeren, gelet op verschillen in geslacht, leeftijd, etnische achtergrond en religieuze affiniteit?

Deelvraag 2a: In hoeverre ervaren biculturele jongeren discriminatie binnen de Nederlandse maatschappij?

Deelvraag 2b: Welke verschillen bestaan er in de ervaren discriminatie van biculturele jongeren, gelet op verschillen in geslacht, leeftijd, etnische achtergrond en religieuze affiniteit?

Deelvraag 3a: Welke copingstijlen hanteren biculturele jongeren bij problemen of stressvolle situaties, waaronder discriminatie ervaringen?

Deelvraag 3b: Welke verschillen bestaan er in de copingstijlen van biculturele jongeren, gelet op verschillen in geslacht, leeftijd, etnische achtergrond en religieuze affiniteit?

Deelvraag 4a: In hoeverre is er een verband tussen de zelfwaardering en de ervaren discriminatie van biculturele jongeren?

Deelvraag 4b: In hoeverre is er een verband tussen de maatschappelijke verbondenheid en de ervaren discriminatie van biculturele jongeren?

Deelvraag 5a: In hoeverre is er een verband tussen de zelfwaardering en de copingstijlen van biculturele jongeren?

Deelvraag 5b: In hoeverre is er een verband tussen de maatschappelijke verbondenheid en de copingstijlen van biculturele jongeren?

Deelvraag 6: In hoeverre is er een verband tussen de ervaren discriminatie en de copingstijlen van biculturele jongeren?

1.4 Doelstelling van het onderzoek

1.4.1 Beschrijving organisatie en campagne ‘This is me!’

Movisie (2015) is een landelijk kennisinstituut en adviesbureau voor toepasbare kennis, adviezen en oplossingen bij de aanpak van sociale vraagstukken. De organisatie heeft als ambitie het realiseren van een krachtige samenleving waarin burgers zoveel mogelijk zelfredzaam kunnen zijn. Het verzamelen en verspreiden van kennis staat centraal en deze kennis verbinden zij met wetenschap, beleid en praktijk. Movisie werkt nauw samen met Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS). KIS doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten voor vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit (KIS, 2015). Een sociaal vraagstuk waar Movisie en KIS zich momenteel over ontfermen, is hoe gevoelens van uitsluiting en ervaren discriminatie verminderd kunnen worden onder biculturele jongeren. Met de campagne ‘This is me!’ ondersteunen zij biculturele jongeren bij het versterken van hun identiteit. ‘This is me!’ wil de jongeren weerbaar maken tegen ervaren discriminatie en gevoelens van uitsluiting (KIS, 2015).

1.4.2 Doelstelling en gewenst eindproduct

De opdrachtgever ontwikkelt een methodiek, waar huidig onderzoek een onderdeel van vormt. Deze methodiek wordt toegevoegd aan een online kennisdossier welke nog in ontwikkeling is, bestaande uit diverse artikelen. Dit kennisdossier, ook wel het ‘wat werkt dossier’, zet uiteen welke vormen van weerbaarheid en welke copingstrategieën er zijn, wat er daadwerkelijk werkt voor de jongeren en welke aspecten nog aandacht vragen. De verkregen kennis vanuit huidig onderzoek wordt mogelijk geïntegreerd binnen de activiteiten en trainingen van ‘This is me!’.

Er is nog weinig gepubliceerd over discriminatie en copingstijlen van mensen met een biculturele achtergrond en de kennis die er wel is, is vooral gebaseerd op onderzoek in de Verenigde Staten. Meer onderzoek naar welke ervaringen minderheidsgroepen in Nederland zelf hebben met copingstrategieën kan daarom relevant zijn. In het huidige onderzoek wordt in gegaan op zowel de identiteitsbeleving van biculturele jongeren, als de ervaren discriminatie en de door hen gehanteerde copingstijlen. Hieruit volgt hopelijk een beeld van wat er speelt onder deze jongeren. Dit alles zal leiden tot een aanbeveling, met daarin onder andere de mogelijk werkzame ingrediënten bij het vergroten van de weerbaarheid van de jongeren. Wanneer de jongeren op een constructieve manier weten om te gaan (copen) met negatieve gevoelens als gevolg van (ervaren) discriminatie en uitsluiting, is de kans groter dat zij zich weerbaar op kunnen stellen. De negatieve gevoelens kunnen hierdoor reduceren en dat helpt de jongeren een sterkere maatschappelijke positie aan te nemen.

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt aan de hand van (vak)literatuur, kennis beschreven met betrekking tot de thema's: identiteit, stereotypen, vooroordelen, (ervaren) discriminatie en coping. Vervolgens wordt in een conceptueel model weergegeven hoe de onderzoeksvariabelen onderling samenhangen en op basis hiervan volgen er hypothesen die getoetst gaan worden aan de hand van praktijkonderzoek.

2.1 Identiteit

2.1.1 Identiteit, wat is het?

Identiteit is een veelzijdig en lastig te definiëren begrip en in de literatuur worden veel uiteenlopende definities beschreven. In deze subparagraaf wordt aangeduid wat er binnen huidig onderzoek onder identiteit wordt verstaan. Identiteit wordt gevormd aan de hand van de persoonlijkheid, maar ook door de omgeving en groepen waartoe iemand behoort, op basis van: huidskleur, cultuur, religie en etnische groep (Idee, z.d.).

In de jaren vijftig begon Erikson (1959) met het beschrijven van de identiteit. Volgens hem is identiteit een psychosociaal fenomeen, waarbij het gevoel van 'ikzelf' wordt gevormd in relatie met anderen en hun reacties. Identiteit is om die reden geen vaststaand gegeven, maar continu in ontwikkeling binnen de context van de persoon (Giddens, 1991). Andere onderzoekers leggen expliciet de nadruk op de verbondenheid die iemand voelt met anderen en daarmee de "keuze" voor een bepaalde identiteit (Gijsberts & Dagevos, 2009). Fearon (1999) benadrukt dat identiteit kan verwijzen naar (1) een sociale categorie, welke gestuurd wordt door de regels van de sociale groep en verwachte gedragspatronen, of (2) sociaal onderscheidende kenmerken waaraan een persoon waarde toekent en welke ervaren worden als onveranderlijk. De vorming van identiteit is een dynamisch en psychologisch proces waarbij vriendschappelijke connecties met anderen worden gemaakt, onderhouden en verbroken (Verkuyten, 2014).

2.1.2 Sociale identiteit

De ontwikkeling van de sociale identiteit is gericht op het ontwikkelen van het zelf, waarbij de context een belangrijke rol speelt. Volgens de sociale-identiteitstheorie van Tajfel (1982), begrijpen en evalueren wij onszelf in belangrijke mate door te kijken naar de groepen waartoe we behoren. Groepslidmaatschappen vormen een deel van het zelfbeeld van iemand. De mate waarin je positief kunt denken over de groepen waarvan je lid bent, is daardoor mede bepalend voor je zelfwaardering. Iemand die lid is van een groep die succesvol is en in hoog aanzien staat in de samenleving, kan zich door dat groepslidmaatschap beter over zichzelf voelen dan iemand die lid is van een groep met een lage status (Tajfel, 1978; Tajfel & Turner, 1979). Hierdoor ontstaat de neiging om te zoeken naar kenmerken waarop de eigen groep goed scoort ten opzichte van andere groepen, er ontstaat een 'wij' en 'zij' cultuur. Een groep waar je jezelf mee identificeert, wordt aangeduid als 'ingroup' en een groep waar je jezelf niet mee identificeert wordt 'outgroup' genoemd (Tanja, 2015; Vonk, 2009). Een gevolg van het zien van mensen als een ingroup-lid, is dat we de neiging hebben om hen te bevoordelen boven leden van de outgroup. Dit wordt 'ingroup-favoritisme' genoemd (Vonc, 2009). Reële concurrentie tussen groepen speelt een belangrijke rol, maar ook groepen die weinig rechtstreeks met elkaar te maken hebben kunnen op elkaar neerkijken.

Hoewel mensen graag bij een groep horen en een belangrijk deel van hun identiteit ontlenen aan groepen, hebben ze ook de behoefte om uniek te zijn en niet 'zoals alle anderen' (Brewer, 1991). We hebben vaak meer oog voor verschillen tussen leden van de ingroup dan verschillen tussen leden van de outgroup. Dit geldt voor uiterlijk, waarden en meningen, persoonlijkheid en gedrag. Mensen hebben de neiging om de outgroup te zien als meer homogeen. We zien de ingroup als uniek en de outgroup als een collectief geheel, bijvoorbeeld: 'Alle Marokkanen zijn hetzelfde'. Dit wordt outgroup-homogeniteit genoemd (Park & Rothbart, 1982).

2.1.3 Tussen twee identiteiten

Voor iemand die te maken heeft met twee sociale identiteiten tegelijkertijd, kan de identiteitsvorming zeer complex zijn, omdat er constant geschakeld dient te worden tussen twee culturen/identiteiten. Onderzoek geeft aan dat jongeren met een biculturele identiteit een mogelijke kwetsbare groep vormen (Verkuyten & Yildiz, 2009). Volgens Rumbaut (1994) geldt dit vooral voor adolescenten met immigrantenouders, omdat zij hun hele leven al door twee of meerdere sociale groepen tegelijkertijd gesocialiseerd worden. De adolescentie vormt een kritieke periode voor de identiteitsontwikkeling. Erikson (1959) beschreef dat een van de meest centrale kwesties voor adolescenten is, dat zij zich kunnen voorstellen wie en wat zij eigenlijk zijn. Een logisch samenhangend zelfbeeld krijgt dan langzaam vorm en sociale vraagstukken vanuit de samenleving raken van invloed op het leven van de adolescent.

Om het gevoel van verbondenheid uit te drukken, met personen en aspecten uit iemands omgeving, kan gekeken worden naar de psychologische overlap tussen het zelf en personen en aspecten uit iemands omgeving. De meeste mensen die een tijd een relatie hebben, zien zichzelf en de ander als deels overlappend; de ander is psychologisch deel van het zelf geworden. Naarmate de relatie meer deel is van iemands zelfbeeld (iemand ziet bijvoorbeeld de relatie als een belangrijk deel van wie hij/zij is; Cross et al., 2000), is er minder sprake van belangentegenstellingen en conflicten in de relatie. De invloed van een relatie op het zelfbeeld zien we aan wat er gebeurt als een relatie afloopt: het zelfbeeld kan dan veranderen en mensen kunnen de eerste tijd een lagere helderheid hebben over hun persoonlijke eigenschappen, kwaliteiten, interesses en ambities (Slotter et al., 2010).

Dit geldt ook voor psychologische overlap tussen het zelf en de (Nederlandse en biculturele) leeftijdgenoten, de etnische groep en de Nederlandse maatschappij. Biculturele jongeren kunnen een afstand voelen tussen de etnische identiteit en de nationale identiteit. We spreken in dit geval van 'Living between two cultures'. Deze jongeren kunnen de eigen etnische cultuur en die van de meerderheid als zeer verschillend, apart van elkaar en zelfs tegenstrijdig ervaren (Phinney & Devich-Navarro, 1997). Hoewel zij zichzelf wel zien als lid van beide culturen, zijn zij zich ook heel bewust van de verschillen tussen de eigen cultuur en die van de maatschappij en het gezin waarin zij opgroeien. Deze verschillen kunnen worden ervaren als een persoonlijk conflict. Sommige jongeren hebben het gevoel noch bij de ene, noch bij de andere groep te horen. Zij hebben het gevoel te moeten kiezen tussen hun twee culturele identiteiten. Biculturele jongeren worden overigens voortdurend geconfronteerd met de uitdaging van het integreren van verschillende culturele boodschappen, conflicterende interpersoonlijke verwachtingen en de potentiële dreiging van de minderheidsstatus en discriminatie (LaFromboise et al., 1993).

2.2 Discriminatie

2.2.1 Over één kam geschoren?

Zoals in de aanleiding al kort is besproken, hangt discriminatie doorgaans sterk samen met stereotypen en vooroordelen. In een uiteenzetting van de Anne Frank stichting (Tanja, 2015) komt naar voren dat we al op jonge leeftijd beginnen met het indelen van de wereld om ons heen, veelal op basis van geslacht, leeftijd en huidskleur. We komen tot het inzicht dat we bij verschillende groepen horen en dat er zowel overeenkomsten als verschillen zijn. Dit indelen in groepen kan leiden tot generaliseren. Van één persoon of ding maken we een algemene regel: we delen iets of iemand in een groep in en over die groep hebben we in ons hoofd al bepaalde denkbeelden (Tanja, 2015). We gebruiken stereotypen. Een stereotype is een verzameling van vaststaande sterk versimpelde -en veralgemeende opvattingen over een groep van mensen. Stereotypen bevatten alle kenmerken die men met een categorie of groep associeert (Stangor & Lange, 1994). Mensen hebben de neiging om in zwart-wit-schema's te denken, omdat dit aansluit bij hun vaardigheid om stimuli op te delen in categorieën die elkaar uitsluiten (Brybaert, 2006). Mensen behoren tot de ene of de andere groep, die op een aantal eigenschappen van elkaar verschillen.

(Negatieve) stereotypen kunnen ons het zicht op de veelkleurige werkelijkheid ontnemen en ook zorgen ze er vaak voor dat personen uit andere groepen als ‘anders’ worden gezien. Echter zien veel mensen andere groepen niet enkel als anders, maar ook als minderwaardig en soms zelfs als een bedreiging. De emotioneel geladen houding tegenover personen op grond van hun lidmaatschap van een groep, wordt een vooroordeel genoemd. Een vooroordeel is een affectieve (gevoelsmatige) reactie die je ervaart over een bepaalde groep, zonder dat je mensen uit deze groep persoonlijk hoeft te kennen. Brysbaert (2006) beschrijft dat (negatieve) vooroordelen drie componenten omvatten: een cognitieve (negatieve percepties), een emotionele (vijandige gevoelens) en een gedragsmatige (handelingen die de ander achteruitstellen, discrimineren). Vooroordelen kunnen zowel positief als negatief zijn (Brewer & Crano, 1994), maar in de praktijk hebben ze vooral een negatieve lading. Leden van een groep worden beïnvloed door de meningen van hun vrienden en familieleden en door de manier waarop andere groepen in de media aan bod komen. Tanja (2015) stelt dat negatieve vooroordelen die op grote schaal in de samenleving de ronde doen, er voor kunnen zorgen dat bepaalde groepen, waaronder etnische groepen, een lage sociale status krijgen. Aan een dergelijke groep kleeft dan snel een stigma (stempel). Een stigma is een schandvlek van een ‘ongewenst verschil’, die door een sociaal dominante groep opgelegd wordt aan groepen die niet aan de idealen van die dominante groep voldoen (Brysbaert, 2006). De reacties van een persoon uit een (etnische) minderheidsgroep, die zich bevooroordeeld of gediscrimineerd voelt, kunnen een stereotype bevestigen en zo ontstaat er een vicieuze cirkel. In dat verband wordt gesproken van een self-fulfilling prophecy, een zichzelf waarmakende voorspelling. Stereotiepe opvattingen over een etnische minderheid kunnen het zelfbeeld beïnvloeden. Wanneer andermans stereotype opvattingen door de etnische minderheid worden geaccepteerd en overgenomen, ontwikkelt zich een idee van minderwaardigheid (Wilterdink et al., 2012).

2.2.2 (Ervaren) discriminatie

Waar stereotypen en vooroordelen op kennis gebaseerde en emotioneel geladen gedachten zijn in ons hoofd, is discriminatie op anderen gericht gedrag (Tanja, 2015). Discriminatie is het ongelijk behandelen, achterstellen of uitsluiten van mensen op basis van (persoonlijke) kenmerken, zoals afkomst, geslacht, huidskleur, seksuele voorkeur, leeftijd, religie, handicap of chronische ziekte (College voor de rechten van de mens, 2015).

Binnen de sociale wetenschappen wordt discriminatie omschreven als het nadelig behandelen van personen omdat zij behoren tot een bepaalde groepering of tot een bepaalde groepering worden gerekend (Köbben, 1985; Veenman, 2003). Het gaat er hier om dat iemand er nadeel van ondervindt dat hij/zij tot een bepaalde groep behoort of gerekend wordt.

In het huidige onderzoek gaat het er om wat mensen zelf als discriminatie ervaren en als zodanig benoemen, onafhankelijk van de gevolgen. Gebeurtenissen die voor de wet geen discriminatie zijn, kunnen wel zo ervaren worden (Sociaal Cultureel Planbureau, 2015).

2.2.3 Discriminatie ervaringen jongeren

Uit onderzoek van A.G. Advies & Verwey-Jonker Instituut (2012) blijkt dat één op de drie jongeren wel eens discriminatie ervaart. Zoals in de aanleiding genoemd, ervaart 40% van de allochtone jongeren wel eens discriminatie vanwege hun huidskleur, het land van herkomst en de culturele achtergrond. 42% van de moslimjongeren en 18% van de christelijke jongeren heeft discriminatie ervaren vanwege hun religie. Jongeren met een Marokkaans islamitische achtergrond zijn het meest onzeker over hun identiteit. De jongeren hebben vooral te maken gehad met discriminerende opmerkingen (40%) en/of een ongelijkwaardige behandeling (41%). Van de locaties waar discriminatie zich voor kan doen is school het meest genoemd (19%). Afhankelijk van de locaties waar jongeren zich veel bevinden, is werk door een derde van hen genoemd. Wat betreft de ‘daders’, blijkt dat jongeren de meeste discriminatie ervaren van hun peers. Op school rapporteren jongeren die zich wel eens gediscrimineerd voelen voor een groot deel dat dit gebeurt door medeleerlingen. Docenten worden in dit verband minder vaak genoemd. Op het werk zeggen jongeren in ongeveer gelijke mate door collega’s en leidinggevenden te worden gediscrimineerd, en slechts in mindere mate door klanten of opdrachtgevers (A.G. Advies & Verwey-Jonker Instituut, 2012).

2.3 Coping

2.3.1 Coping, wat is het?

Mensen reageren vaak verschillend op problemen of stressvolle gebeurtenissen. Deze reacties worden veelal als copingstrategieën getypeerd. Copingstrategieën zijn inspanningen om problemen of stressvolle situaties, zoals discriminatie, en daarbij komende emoties te overwinnen, te verminderen of te accepteren (Lazarus & Folkman, 1984). Veelgebruikte indelingen van strategieën zijn: emotiegerichte coping (inspanningen om stress gerelateerde emoties te reguleren) tegenover probleemgerichte coping (pogingen om het probleem zelf te veranderen of op te lossen) en actieve (het actief aanpakken van het probleem en de stress of de consequenties daarvan) tegenover passieve copingstrategieën (het niet ingrijpen of vermijden van de oorzaak van het probleem en de stress) (Dewaele & Van Houtte 2010; Lazarus & Folkman, 1984).

2.3.2 Ervaren discriminatie en coping

Ervaren discriminatie en gevoelens van uitsluiting leveren veelal stress op. Uit onderzoek van Omlo (2015) blijkt dat migranten en hun kinderen op verschillende manieren reageren op ervaringen van discriminatie. Op basis van literatuurstudie onderscheidt Omlo (2015) vier type strategieën: polariserende, vermijdende, conformerende en verbindende strategieën.

Omlo (2015) beschrijft polariserende strategieën als confronterend, scherp, vijandig en agressief van aard. 'De daders' worden beschuldigd van onrechtvaardigheid en bevooroordeeld gedrag en niet het eigen gedrag of het gedrag van de groep wordt als oorzaak beschouwd van het optreden van discriminatie. Mensen nemen hierbij een vechtende houding aan waarbij ze de ander belachelijk maken en negatieve kenmerken aan diegene toeschrijven (Omlo, 2011).

Vermijdende strategieën houden in dat mensen de confrontatie niet aangaan, maar zich psychologisch, sociaal en/of fysiek terugtrekken binnen relaties en situaties (Omlo, 2015). Ze kunnen de tv uitzetten, bij bepaalde programma's of beelden naar een andere zender overschakelen en bepaalde kranten niet meer lezen, om confrontaties met stigma's over hun groep te voorkomen (Omlo, 2011). Het kan ook dat zij bepaalde buurten vermijden waarbij wordt verwacht dat de kans op discriminatie hoog is (Waters, 2014). Terughoudendheid om negatieve ervaringen toe te schrijven aan discriminatie is de meest voorkomende reactie op discriminatie, omdat dit een gevoel van zelfcontrole geeft (Verkuyten, 2010; Dewaele & Van Houtte, 2010).

Conformerende strategieën houden in dat mensen zich op diverse manieren proberen aan te passen aan de negatieve omstandigheden om zo de kans op sociale insluiting te vergroten (Omlo, 2015).

Discriminatie wordt in dit geval gezien als een uitdaging: men voelt de noodzaak om extra inspanningen te plegen om te slagen (Waters, 2014). Ook kunnen mensen meer energie stoppen in relaties en bijzonder vriendelijk proberen te zijn door zich hulpvaardig op te stellen naar mensen buiten hun etnische groep. Migrantengroepen kunnen ook kiezen voor een assimilatiestrategie. Dit is een vergaande aanpassing waarbij zij zich aan de ene kant sterk aanpassen aan de meerderheidsgroepering en aan de andere kant hun 'eigen' etnische groep feitelijk of psychologisch verlaten. In bepaalde situaties wordt discriminatie dan 'aanvaard of getolereerd' (Omlo, 2015).

Verbindende strategieën zijn actieve pogingen om op constructieve wijze vooroordelen te ontcrachten of om de relatie met de ander in stand te houden en te verbeteren (Omlo, 2015). Deze strategieën zijn niet agressief van toon. Het betreft bijvoorbeeld het verplaatsen in degene die discrimineert, waardoor het makkelijker wordt om negatieve ervaringen te relativiseren (Omlo, 2011). Ook kunnen er pogingen ondernomen worden om vooroordelen van de ander te ontcrachten door op een rustige, duidelijke wijze te onderbouwen waarom deze beelden onjuist zijn. Bij hoger opgeleiden valt op dat zij in hun reacties gebruik maken van kennis, humor en het doorbreken van groepsgrenzen. Zij doen dit bijvoorbeeld door de verschillen binnen en overeenkomsten tussen groepen te accentueren, te beargumenteren dat culturen veranderen en onderling vermengen en door deze culturele menging te presenteren als een ideaal (Omlo, 2011). Deze verbindende strategie wordt volgens Omlo (2015) als meest beloftevol beschouwd bij mensen met een migranten achtergrond, in het omgaan met discriminatie ervaringen. De nadruk ligt op een confronterende maar vriendelijke, actieve en constructieve wijze van omgaan met en reageren op een situatie.

2.3.3 Invloed op coping

Volgens Omlo (2014) hangen de copingstrategieën die iemand hanteert af van de persoonlijke eigenschappen, de sociale context, de rol van opvoeding en groepsverschillen. Een polariserende strategie blijkt vaker voor te komen bij mensen die zich onzeker voelen. Zij ervaren discriminatie en gevoelens van uitsluiting als zeer bedreigend, waardoor zij snel afwijzend en emotioneel reageren. Jongeren met een sterk ontwikkelde etnische identiteit hebben vaak meer eigenwaarde en zelfvertrouwen en dat kan als beschermende factor tegen discriminatie werken. Ook de sociale context waarin discriminatie zich voordoet blijkt uit te maken. Onderzoek toont aan dat migranten op de arbeidsmarkt en in het onderwijs eerder geneigd zijn tot conformerende strategieën en in de publieke ruimte eerder tot polariserende strategieën (Waters, 2014). Tevens kunnen ouders invloed hebben op de copingstrategieën die hun kinderen gaan gebruiken (Omlo, 2014). Als de ouders een voorkeur hebben voor actieve copingstrategieën, dan zullen kinderen dit ook vaak hanteren. Uit onderzoek blijkt dat het een gunstig effect heeft als ouders met hun kinderen communiceren over discriminatie en vooroordelen en hen hierop voorbereiden. Deze kinderen hebben meer kennis over hun etnische groep, zijn beter in staat om vooroordelen te begrijpen en hanteren effectievere copingstrategieën (Omlo, 2014). Uit andere onderzoeken blijkt juist dat migrantenjongeren die met hun ouders over discriminatie spraken, zich meer gestigmatiseerd voelen dan jongeren bij wie dit veel minder een gespreksonderwerp vormde. Bij jongens kan teveel focus op discriminatie averechts uitpakken, omdat zij daardoor discriminatie verwachten en wantrouwend worden. Opvoeding blijkt dus zowel een beschermende- als risicofactor te zijn (Omlo, 2014). Ten slotte bestaan er groepsverschillen. Dewaele en Van Houtte (2010) stellen dat meisjes meer geneigd zijn een sociale benadering toe te passen, dat zij zich meer constructief opstellen, maar dat zij ook vaker vermijdende strategieën hanteren. Jongens proberen juist vaker controle te krijgen over de situatie, waarbij zij vijandig en wraakzuchtig reageren. Tevens spelen verschillen tussen etnische groepen een rol. Marokkaans-Nederlandse jongeren hebben bijvoorbeeld een sterker gevoel van maatschappelijke verbondenheid met de Nederlandse samenleving dan Turks-Nederlandse jongeren. Hierdoor hechten zij meer waarde aan erkenning en acceptatie door de Nederlandse samenleving (Omlo, 2015).

2.3.4 Geschikt of ongeschikt?

Volgens Lazarus (1999) zijn er geen universele effectieve copingstrategieën aan te duiden. Het hangt er vanaf welk doel er gerealiseerd dient te worden met een bepaalde copingstrategie. De verbindende strategie lijkt het meest beloftevol in het omgaan met discriminatie ervaringen, maar doordat deze vaak gericht is op een binding met de Nederlandse samenleving en een wens tot insluiting, kan bij het uitblijven van acceptatie de zogenoemde integratieparadox optreden. Hierbij worden mensen juist extra gevoelig voor subtiele vormen van uitsluiting. Dit brengt negatieve emoties met zich mee (Omlo, 2011). Ze kunnen tot de conclusie komen dat hun inspanningen geen zin hebben en om die reden overgaan tot polariserende of vermijdende strategieën. Vaak is een combinatie van strategieën het meest effectief, waarbij deze succesvol worden afgewisseld, per situatie. Wat werkt voor wie in welke situaties is een kwestie van uitproberen en leren wat werkt. Uitwisseling van er ervaringen met anderen (peer education), onder leiding van een trainer, kan gunstige effecten hebben (Omlo, 2015).

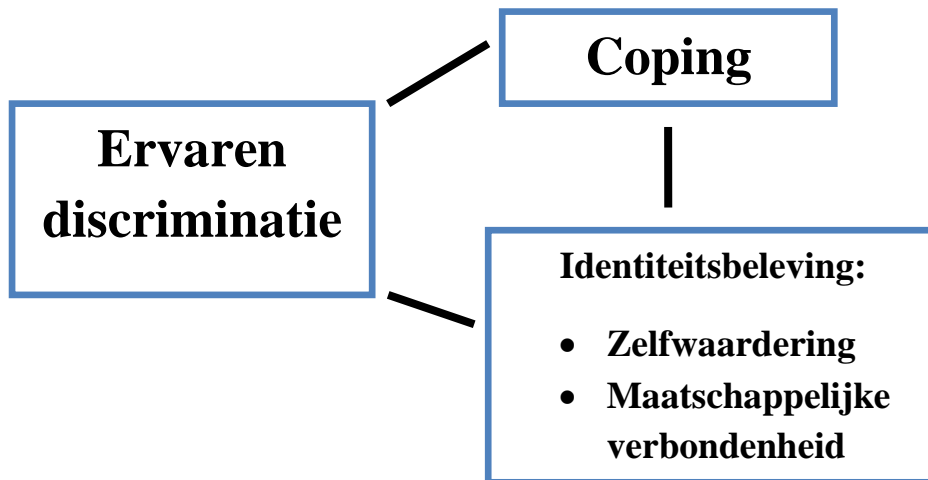
In huidig onderzoek wordt enerzijds van een viertal copingstrategieën en anderzijds van een zevental copingstijlen gesproken. In onderstaande tabel (1) worden deze copingstijlen, naar inschatting van de onderzoeker, gecategoriseerd binnen de vier besproken copingstrategieën.

Tabel 1: Overzicht gecategoriseerde copingstijlen en copingstrategieën

1. Polariserende strategie	Expressie van emoties
2. Conformerende strategie	Geruststellende gedachten
3. Vermijdende strategie	Palliatieve reactie, vermijden, passief reactiepatroon
4. Verbindende strategie	Actief aanpakken en sociale steun zoeken

2.4 Conceptueel model

Onderstaand conceptueel model (figuur 1) geeft weer dat er een onderlinge samenhang wordt verwacht tussen de onderzoeksvariabelen.

Figuur 1: Conceptueel model onderzoeksvariabelen en onderlinge samenhang

2.5 Hypotheses

Onderstaande hypothesen geven weer welke verbanden er worden verwacht tussen de onderzoeksvariabelen, op basis van de beschreven theorie.

- 1) Er wordt een *negatief* verband verwacht tussen de mate waarin discriminatie wordt ervaren en de identiteitsbeleving (zelfwaardering en maatschappelijke verbondenheid) van biculturele jongeren.
- 2) Er wordt een *positief* verband verwacht tussen de identiteitsbeleving (zelfwaardering en maatschappelijke verbondenheid) van biculturele jongeren en het hanteren van een actieve en/of verbindende copingstijl/copingstrategie.
- 3) Er wordt een *negatief* verband verwacht tussen de identiteitsbeleving (zelfwaardering en maatschappelijke verbondenheid) van biculturele jongeren en het hanteren van een vermijdende copingstijl/copingstrategie.
- 4) Er wordt een *negatief* verband verwacht tussen de identiteitsbeleving (zelfwaardering en maatschappelijke verbondenheid) van biculturele jongeren en het hanteren van een polariserende copingstijl/copingstrategie.
- 5) Er wordt een *negatief* verband verwacht tussen een actieve en/of verbindende copingstijl/copingstrategie en de mate waarin discriminatie wordt ervaren door biculturele jongeren.
- 6) Er wordt een *positief* verband verwacht tussen een vermijdende copingstijl/copingstrategie en de mate waarin discriminatie wordt ervaren door biculturele jongeren.
- 7) Er wordt een *positief* verband verwacht tussen een polariserende copingstijl/copingstrategie en de mate waarin discriminatie wordt ervaren door biculturele jongeren.

2.6 Slot

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, is als meetinstrument een vragenlijst opgesteld die wordt afgenomen bij een groep biculturele jongeren. De resultaten van deze vragenlijst worden geanalyseerd met behulp van een statistisch programma (SPSS). Uit deze resultaten zal onder andere blijken in hoeverre er sprake is van verbanden tussen de onderzoeksvariabelen. Hieruit komen vervolgens enkele conclusies voort, welke naast de theorie worden gelegd. Tevens worden de resultaten bediscussieerd en als laatste zal er een aanbeveling volgen voor de opdrachtgever, met daarin suggesties voor vervolgonderzoek en voor eventuele interventies.

Hoofdstuk 3: Onderzoeksdesign

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksmethode uitgewerkt en de onderzoeksdoelgroep, het onderzoeksinstrument, de onderzoeksprocedure en onderzoeksanalyse beschreven en verantwoord.

3.1 Onderzoeksmethode

Binnen dit onderzoek wordt een kwantitatieve methode van dataverzameling toegepast. Hiervoor wordt een vragenlijst ingezet. Er is voor deze methode gekozen, omdat er informatie verzameld zal worden over een grote groep biculturele jongeren, binnen een landelijke campagne. Een kwantitatieve methode maakt het mogelijk om op objectieve wijze data te verkrijgen over deze groep. Juist binnen een thema als discriminatie is het van belang om de objectiviteit te waarborgen als onderzoeker en niet beïnvloed te worden door kenmerken van de deelnemende personen (respondenten).

3.2 Onderzoeksdoelgroep

De onderzoeksdoelgroep bestaat uit jongeren en (jong)volwassenen, met een niet-westerse biculturele achtergrond, tussen de 16 en 30 jaar oud. In huidig onderzoek wordt er over ‘biculturele jongeren’ gesproken. Deze jongeren worden benaderd vanuit diverse gemeenten en maatschappelijke organisaties met wie er wordt samengewerkt binnen de campagne ‘This is me!’. Voorbeelden hiervan zijn: scholen, levensbeschouwelijke organisaties en andere initiatieven en projecten. Omdat het een campagne en een grote openbare actie betreft, is er zolang de campagne loopt niet bekend wat de exacte omvang van de populatie is. Het streven is om een respons te behalen van minimaal 70 en bij voorkeur 100 biculturele jongeren en (jong)volwassenen.

3.3 Onderzoeksinstrument

Er wordt gebruik gemaakt van een survey, ook wel enquête of vragenlijstonderzoek genoemd (Verhoeven, 2011). Deze vragenlijst is gebaseerd op diverse bestaande vragenlijsten, welke aangepast zijn voor huidig onderzoek. Om het onderzoek tot stand te laten komen is de samengestelde vragenlijst met behulp van het programma: Google Forms (lees: Google Formulieren), ingevoerd en omgezet in een bruikbaar digitaal meetinstrument. Zie bijlage 1 voor een weergave van deze vragenlijst. In onderstaande subparagrafen volgt een uitwerking van de onderdelen van dit meetinstrument.

3.3.1 Demografische variabelen

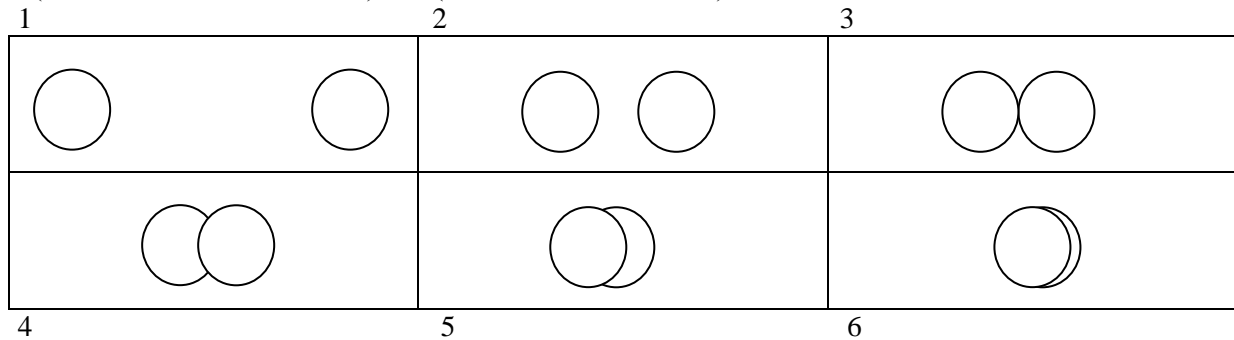
Allereerst zijn er enkele demografische variabelen toegevoegd aan de vragenlijst, namelijk: geslacht (man/vrouw), leeftijd in jaren, opleidingsniveau (hoogst genoten en huidig), geboorteland, etnische achtergrond, religieuze affiniteit (behoren tot/verbonden voelen met een religie), dagbesteding (school, werk, enzovoort). Deze demografische variabelen bieden informatie over de (persoonlijke) achtergrond van de respondenten. Verder wordt tussen de demografische variabelen (bijvoorbeeld geslacht) en de onderzoeksvariabelen (bijvoorbeeld coping) onderzocht of er verschillen bestaan.

3.3.2 Identiteitsbeleving

Om de identiteitsbeleving in beeld te brengen, wordt de zelfwaardering en het gevoel van maatschappelijke verbondenheid gemeten. Identiteit is een complex concept wat onder andere bestaat uit de persoonlijkheid, het zelfbeeld en de interactie met de sociale context. De gemeten elementen vormen enkel een klein aspect, passend binnen dit onderzoek.

Mensen hebben een algemene waardering en evaluatie van zichzelf. Het begrip zelfwaardering verwijst naar deze algemene evaluatie. Voor het in kaart brengen van de mate van zelfwaardering, wordt de self-esteem schaal van Rosenberg (1965) ingezet. Deze schaal bevat tien verschillende stellingen, waaronder: “*Ik ben van mening dat ik een waardevol persoon ben, minstens even waardevol als anderen.*” De respondenten kunnen bij de beantwoording kiezen uit een likert-schaal: 1(=‘helemaal mee oneens’), 2(=‘beetje mee oneens’), 3(=‘niet mee oneens/niet mee eens’), 4(=‘beetje mee eens’) en 5(=‘helemaal mee eens’).

De mate van maatschappelijke verbondenheid wordt gemeten aan de hand van gradaties van psychologische overlap en nabijheid, met behulp van een figuur (2). Dit figuur is oorspronkelijk gebaseerd op gradaties van psychologische overlap en nabijheid tussen het zelf en de partner. Binnen dit onderzoek is dit figuur vrij vertaald naar het meten van aan identiteit gebonden aspecten. Er wordt aan de hand van een zespuntsschaal gemeten in hoeverre de biculturele jongeren zich identificeren/verbonden voelen met Nederland, hun Nederlandse- en biculturele leeftijdgenoten (peers), hun etnische groep, een eventuele religieuze groep, hun familie, vrienden en eventuele relatie/partner. Één (1) staat voor afstand en zes (6) staat voor verbondenheid en overlap, oftewel: 1(=‘helemaal niet verbonden’) en 6(=‘helemaal verbonden’).

Figuur 2: Mate van maatschappelijke verbondenheid met een bepaalde groep/bepaald aspect m.b.t. identiteit

3.3.3 Ervaren discriminatie

Om de mate waarin de biculturele jongeren discriminatie ervaren te meten, wordt gebruik gemaakt van stellingen gebaseerd op een onderzoek naar ongelijkwaardigheid onder Utrechtse autochtone- en allochtone jongeren (A.G. advies & Verwey-Jonker Instituut, 2012). Dit onderdeel meet in hoeverre de jongeren discriminatie (hebben) ervaren op verschillende locaties (bijvoorbeeld op school), in welke vormen (bijvoorbeeld discriminerende opmerkingen), door wie (daders) en om welke reden (bijvoorbeeld op basis van religie). Dit onderdeel bevat open vragen en stellingen, met een vierpuntsschaal: 1(=‘nooit of bijna nooit’), 2(=‘soms’), 3(=‘vaak’) en 4(=‘zeer vaak’). Een voorbeeldstelling luidt: *“Mensen maakten discriminerende opmerkingen naar mij”*.

3.3.4 Copingstijlen

Voor het meten van de copingstijlen die de jongeren hanteren, zijn stellingen ingezet, gebaseerd op de Utrechtse Coping Lijst, ook wel UCL (Scheurs et al., 1993). De UCL meet copinggedrag, ofwel de manier waarop iemand omgaat met problemen of stressvolle situaties. Coping wordt hierbij opgevat als een persoonlijkheidsstijl. De UCL bestaat uit 47 items verdeeld over zeven schalen: Actief aanpakken, Palliatieve reactie, Vermijden, Sociale steun zoeken, Passief reactiepatroon, Expressie van emoties en Geruststellende gedachten. Vanuit deze vragenlijst zijn per schaal enkele relevante items geselecteerd en aangepast voor gebruik binnen dit onderzoek. Alle items worden beoordeeld op een vierpuntsschaal: 1(=‘nooit of bijna nooit’), 2(=‘soms’), 3(=‘vaak’) en 4(=‘zeer vaak’).

Voorbeeldstellingen uit dit onderdeel zijn: *“Ik grijp direct in bij moeilijkheden/problemen”* en *“Ik ga moeilijke situaties zo veel mogelijk uit de weg”*.

3.3.5 Betrouwbaarheid, validiteit & homogeniteit

Binnen huidig onderzoek zijn de testonderdelen voornamelijk gebaseerd op eerder gebruikte meetmethoden. Enkel de Utrechtse Coping Lijst (UCL) is gevalideerd. De betrouwbaarheid van de UCL is bij verschillende groepen berekend. De interne consistentie van de schalen kan matig tot goed genoemd worden (cronbach’s alpha = 0,43 tot 0,89). De test-hertestbetrouwbaarheid is redelijk hoog (0,45 tot 0,85). Dit wijst erop dat met de UCL-schalen redelijk stabiele eigenschappen gemeten worden. In de beschrijving van de constructvaliditeit van de UCL wordt weergegeven dat er een positief verband bestaat tussen gevoelens van zelfwaardering en actief aanpakken. Vermijdende en afwachtende coping gaat samen met een lage zelfwaardering.

Wat betreft de predictieve validiteit van de UCL wordt weergegeven dat uit onderzoek blijkt dat zelfwaardering in sterke mate bepaald wordt door het hanteren van copingstrategieën, met name het passief reactiepatroon.

Ook het vermijden van problemen heeft een negatief effect: het vermindert het zelfvertrouwen. Daarentegen bevordert actief aanpakken van problemen en het zoeken van sociale steun, de zelfwaardering (Scheurs et al., 1993).

De homogeniteit en betrouwbaarheid van de onderdelen binnen de samengestelde vragenlijst van huidig onderzoek, is ruim voldoende. De cronbach's alpha van deze onderdelen zit tussen de 0,78 en 0,90 in.

3.4 Onderzoeksprocedure

De respondenten worden per mail, andere digitale middelen (bijvoorbeeld Facebook) en via het netwerk van de opdrachtgever, uitgenodigd voor deelname aan de vragenlijst. De contactgegevens worden via de opdrachtgever verkregen. Aan deze vragenlijst is een uitnodiging met de link naar de vragenlijst en een inleidende tekst toegevoegd, met een uitleg over de vragenlijst en het onderzoek. Daarnaast is benadrukt dat de anonimiteit van de respondenten wordt gewaarborgd en dat zij de mogelijkheid hebben om de algemene uitkomsten van het onderzoek achteraf digitaal in te zien. Bij het werven van de respondenten wordt ter motivatie gebruik gemaakt van een beloning, in de vorm van twee te verloten VVV cadeaubonnen van 50 euro per bon.

Om de validiteit van het meetinstrument te verhogen, wordt vooraf een kleine proefafname gedaan onder een vijftal biculturele jongeren. De uitkomsten hier van worden handmatig geanalyseerd en vervolgens worden enkele aspecten aangepast voor het definitieve onderzoek.

De dataverzameling vindt plaats van 14 tot en met 31 maart 2016. Er wordt tweemaal een herinneringsbericht gestuurd gedurende de responsperiode, na één week en na twee weken.

3.5 Onderzoeksanalyse

De onderzoeksuitkomsten worden ingevoerd en geanalyseerd in het statistiek programma SPSS. Om de gemiddelde scores te berekenen van de onderzoeksvariabelen, worden frequentie analyses toegepast. Voor het meten van eventuele significante verschillen, worden verschilanalyses uitgevoerd, bestaande uit een t-toets en de one-way ANOVA toets. Tevens wordt de samenhang tussen de onderzoeksvariabelen onderzocht, met behulp van de Pearson correlatiecoëfficiënt. De onderzoeksvariabelen: zelfwaardering, maatschappelijke verbondenheid, ervaren discriminatie en copingstrategieën/copingstijlen, zijn allemaal gemeten op interval niveau. Het geslacht, de etnische achtergrond en de religieuze affiniteit zijn gemeten op nominaal niveau, de leeftijd is gemeten op rationiveau.

Uit de onderzoeksanalyses volgen onderzoeksresultaten en uit deze resultaten worden conclusies getrokken, met behulp van onderstaand beoordelingsmodel. Dit model (tabel 2) bevat de schalen van de onderdelen binnen het onderzoeksinstrument, met daarbij aangegeven hoe de uitkomsten geïnterpreteerd zullen worden.

Tabel 2: Overzicht beoordelingsmodel onderzoeksresultaten en interpretatie voor conclusies

Onderdeel	Schaal	Laag	Gemiddeld	Hoog
Zelfwaardering	1 t/m 5	< 2	2,5 – 3,5	➤ 3,5
Maatschappelijke verbondenheid	1 t/m 6	< 3	3 – 4	➤ 4
Ervaren discriminatie	1 t/m 4	< 2	2 – 3	➤ 3
Copingstijlen	1 t/m 4	< 2	2 – 3	➤ 3

Hoofdstuk 4: Onderzoekresultaten

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt in gegaan op de uitvoering en respons van het onderzoek. Tevens worden de onderzoekresultaten per deelvraag geanalyseerd, door middel van frequentie analyses, vershilanalyses en samenhanganalyses en over deze resultaten wordt vervolgens gerapporteerd.

4.1 Uitvoering & respons

Er zijn, naast de jongeren en (jong)volwassenen die actief zijn binnen de campagne, ook respondenten via diverse persoonlijke- en professionele netwerken geworven. Doordat mensen de uitnodiging en de link naar de vragenlijst met elkaar deelden, ontstond er een sneeuwbal effect en zodoende is het een sneeuwbalsteekproef geworden. Hierdoor is de vragenlijst bij een diverse doelgroep terecht gekomen. De totale respons bedraagt 88 jongeren en (jong)volwassenen, tussen de 18 en 34 jaar, met een biculturele achtergrond, zowel niet-westers als westers. Na afloop van de responsperiode is de doelgroep gefilterd op afkomst (niet-westers) en op leeftijd (16-30 jaar).

De onderzoeksdoelgroep bedraagt in totaal 71 respondenten ($n=71$) met een niet-westerse biculturele achtergrond, tussen de 18 en 30 jaar, met een gemiddelde leeftijd (m) van 24 jaar. Zie tabel 3 voor een weergave van de onderzoeksdoelgroep, naar geslacht, afkomst en religie. Onder de categorie 'anders' vallen Hindoeïstische, Boeddhistische en overige religies met een kleine steekproef.

Tabel 3: Onderzoeksdoelgroep naar demografische variabelen: geslacht, afkomst en religie

Afkoms	Geloof				Totaal (n)
	Islamitisch	Christelijk	Ongelovig	Anders	
Marokkaans	23	0	0	0	23
Turks	8	0	2	0	10
Afghaans	7	0	1	1	9
Koerdisch	1	0	1	1	3
Indonesisch	2	1	1	1	5
Ghanees	0	1	0	1	2
Surinaams	0	0	1	2	3
Anders	7	5	4	0	16
Totaal man	12	1	4	0	17
Totaal vrouw	36	6	6	6	54
Totaal (n)	48	7	10	6	71

In bijlage 2 volgt een overzicht van het hoogst voltooide en huidige opleidingsniveau van de respondenten, van hun geboorteland en hun dagelijkse en/of wekelijkse bezigheden.

4.2 Resultaten: identiteitsbeleving

Om deelvraag 1a (hoe is de zelfwaardering van biculturele jongeren, zoals gemeten met de zelfwaarderingsschaal van Rosenberg) te onderzoeken, is de variabele 'zelfwaardering' samengesteld. Er is een frequentie analyse uitgevoerd met de variabele 'zelfwaardering totaal', waarbij de tien items binnen deze schaal zijn samengevoegd tot een totaalscore. Om te controleren of alle items binnen de schaal min of meer hetzelfde meten, is een itemanalyse uitgevoerd. Met een itemanalyse kan worden nagegaan in hoeverre het onderdeel binnen de vragenlijst homogeen is (Baarda et al., 2011). De mate van homogeniteit wordt uitgedrukt in een Cronbach's alpha, die kan variëren van 0 (helemaal niet homogeen) tot 1,0 (perfect homogeen). De zelfwaarderingsschaal heeft een Cronbach's alpha van 0,88 en dit betekent dat deze zeer homogeen is. Van alle items samen is één gemiddelde berekend. Uit de frequentie analyse blijkt een gemiddelde score (m) van 4,13 op een schaal van 1 (= 'helemaal mee oneens') tot 5 (= 'helemaal mee eens') en een standaarddeviatie (sd) van 0,70.

Om deelvraag 1b (in hoeverre ervaren biculturele jongeren een gevoel van maatschappelijke verbondenheid) te onderzoeken, is de variabele ‘maatschappelijke verbondenheid’ samengesteld. Er is geen totaalscore gebruikt, omdat dit onderdeel twee verschillende aspecten meet: (1) het gevoel van verbondenheid met Nederland(ers) en (2) het gevoel van verbondenheid met de (etnische) achtergrond (lees: biculturele leeftijdgenoten, familie, etnische achtergrond, religie). De items gericht op het gevoel van verbondenheid met vrienden en de relatie/partner zijn er uit gefilterd, omdat deze de betrouwbaarheid en homogeniteit kunnen verstoren.

Er is een frequentie analyse uitgevoerd met de variabele ‘maatschappelijke verbondenheid NL’. Deze schaal heeft een Cronbach’s alpha van 0,81 en dit is homogeen. Van de twee items samen is één gemiddelde berekend. Uit de frequentie analyse blijkt een gemiddelde score (m) van 4,06 op een schaal van 1 (=‘helemaal niet verbonden’) tot 6 (=‘helemaal verbonden’) en een standaarddeviatie (sd) van 1,14. De Cronbach’s alpha van de schaal ‘maatschappelijke verbondenheid etnische achtergrond’ is 0,78 en dit is homogeen. Van de vier items is één gemiddelde berekend. Het gemiddelde (m) is 4,69 en de sd is 0,98.

Om deelvraag 1c (welke verschillen bestaan er in de identiteitsbeleving (zelfwaardering en maatschappelijke verbondenheid) van biculturele jongeren, gelet op verschillen in geslacht, leeftijd, etnische achtergrond en religieuze affiniteit) te onderzoeken, is er een verschilanalyse uitgevoerd. Voor het meten van verschillen in geslacht, is een T-toets gebruikt. Uit deze T-toets analyse blijkt geen significant verschil tussen mannen en vrouwen en hun identiteitsbeleving. Voor het meten van verschillen in leeftijd, is een one-way ANOVA toets gebruikt. Ook uit deze analyse blijken geen significante verschillen. Hoewel de testvariabelen gemeten zijn op intervalniveau, kunnen er geen betrouwbare analyses en uitspraken worden gedaan. De steekproeven binnen de etnische achtergrond en religieuze affiniteit zijn zodanig klein en de verdeling is te scheef (Baarda et al., 2011).

Uit nieuwsgierigheid is er wel een samenhanganalyse uitgevoerd tussen leeftijd en de identiteitsbeleving, met behulp van de Pearson correlatiecoëfficiënt. Uit deze analyse blijkt geen significante samenhang.

4.3 Resultaten: ervaren discriminatie

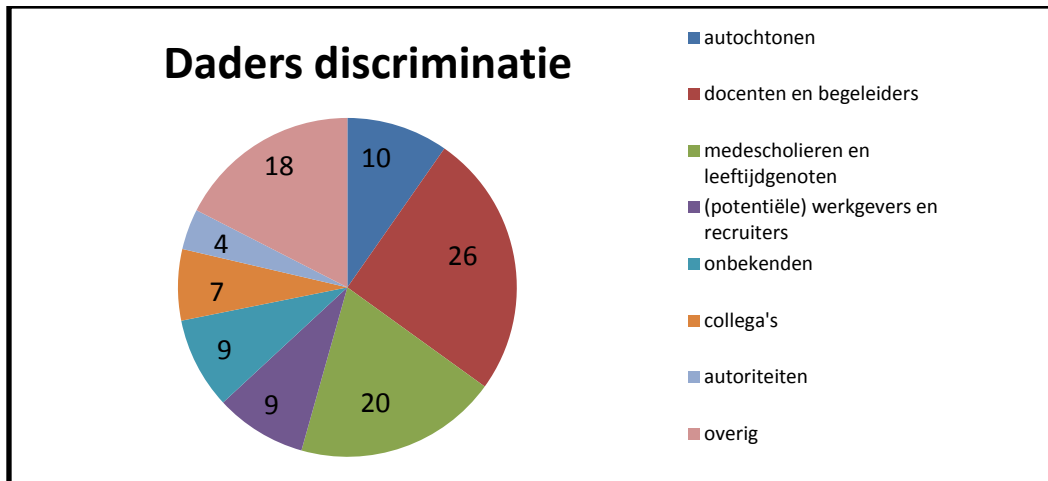
Om deelvraag 2a (in hoeverre ervaren biculturele jongeren discriminatie binnen de Nederlandse maatschappij) te onderzoeken is de variabele ‘ervaren discriminatie’ samengesteld. Er is een frequentie analyse uitgevoerd met de variabelen: (1) discriminatie naar locatie (dus waar: school, werk, enzovoort, hebben de respondenten discriminatie ervaren?), (2) discriminatie naar vorm (dus in welke vorm: ongelijkwaardige behandeling, bedreiging, weigering toegang, enzovoort, hebben zij discriminatie ervaren?) en (3) discriminatie totaal (het totale gemiddelde van alle items binnen de bovengenoemde twee schalen). Tevens zijn er twee cirkeldiagrammen gemaakt waarin weergegeven wordt hoe vaak een categorie van ‘daders van discriminatie’ is genoemd en om welke reden(en) de respondenten zich gediscrimineerd hebben gevoeld.

Discriminatie naar locatie, vorm & totaal

Er is allereerst een frequentie analyse uitgevoerd met de variabele ‘discriminatie naar locatie totaal’, waarbij de negen items binnen deze schaal zijn samengevoegd tot een totaalscore. De schaal heeft een Cronbach’s alpha van 0,86 en dit is zeer homogeen. Van alle items samen is één gemiddelde berekend. Uit deze frequentie analyse blijkt een gemiddelde score (m) van 2,18 op een schaal van 1(=‘nooit of bijna nooit ervaren’) tot 4(=‘zeer vaak ervaren’) en een sd van 0,97. Tevens is er een frequentie analyse uitgevoerd met de variabele ‘discriminatie naar vorm totaal’, waarbij de 11 items binnen deze schaal zijn samengevoegd tot een totaalscore. De schaal heeft een Cronbach’s alpha van 0,90 en dit is zeer homogeen. Van alle items samen is één gemiddelde berekend. Er blijkt een gemiddelde score (m) van 1,53 op een schaal van 1 tot 4 en een sd van 0,55. Als laatst is er een totaalscore gemaakt van de items binnen ‘discriminatie naar locatie totaal’ en ‘discriminatie naar vorm totaal’. De schaal heeft een Cronbach’s alpha van 0,88 en ook dit is zeer homogeen. Van alle items samen is één gemiddelde berekend. Met de variabele ‘discriminatie totaal’ is ook een frequentie analyse uitgevoerd. Hieruit blijkt een gemiddelde score (m) van 1,82 en een sd van 0,61.

Discriminatie daders

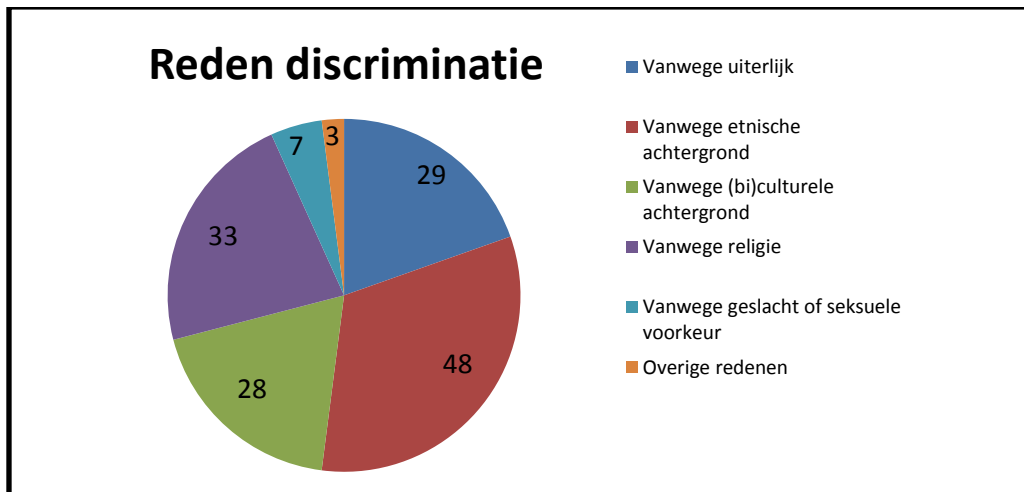
De respondenten hebben aan de hand van ‘multiple respons’, aangegeven door wie zij zich gediscrimineerd hebben gevoeld. Van de 71 respondenten gaven 57 respondenten aan dat zij zich door verschillende daders gediscrimineerd hebben gevoeld. Onderstaand figuur (3) laat zien hoe vaak een categorie van ‘daders’ is genoemd. De categorieën met ‘docenten en begeleiders’ en ‘medescholieren en leeftijdgenoten’ zijn het vaakst genoemd. Binnen de categorie ‘begeleiders’ vallen studiebegeleiders, stagebegeleiders, enzovoort.

Figuur 3: Overzicht genoemde daders discriminatie, per categorie, in aantallen (n)

Discriminatie reden(en)

De respondenten hebben ook meerdere antwoorden gekozen bij de vraag om welke reden(en) zij zich gediscrimineerd hebben gevoeld. Van de 71 respondenten gaven 64 respondenten aan dat zij zich om verschillende redenen gediscrimineerd hebben gevoeld. Onderstaand figuur (4) geeft hier een weergave van. De meeste respondenten hebben zich gediscrimineerd gevoeld vanwege hun etnische achtergrond.

Figuur 4: Overzicht genoemde redenen discriminatie, per categorie, in aantallen (n)

Om deelvraag 2b (welke verschillen bestaan er in de ervaren discriminatie van biculturele jongeren, gelet op verschillen in geslacht, leeftijd, etnische achtergrond en religieuze affiniteit) te onderzoeken, is er een verschilanalyse uitgevoerd. Voor het meten van verschillen in geslacht, is een T-toets gebruikt. Uit deze T-toets analyse blijkt geen significant verschil tussen mannen en vrouwen en de mate waarin zij discriminatie ervaren. Voor het meten van verschillen in leeftijd, is een one-way ANOVA toets gebruikt. Ook uit deze analyse blijken geen significante verschillen. De steekproeven binnen de etnische achtergrond en religieuze affiniteit zijn zodanig klein en de verdeling is te scheef om een betrouwbare analyse te doen en om hieruit vervolgens relevante uitspraken te kunnen doen.

Uit nieuwsgierigheid is er wederom een samenhanganalyse uitgevoerd tussen leeftijd en discriminatie, met behulp van de Pearson correlatiecoëfficiënt. Uit deze analyse blijkt een positieve samenhang ($r=,24$; $p < 0,05$) tussen de leeftijd en de discriminatie (totaal). Een positieve samenhang houdt hier in dat wanneer de leeftijd toeneemt, de ervaren discriminatie ook toeneemt.

4.4 Resultaten: coping

Om deelvraag 3a (welke copingstijlen hanteren biculturele jongeren bij problemen of stressvolle situaties, waaronder discriminatie ervaringen) te onderzoeken, is de variabele ‘coping’ samengesteld. De Cronbach’s alpha van alle 32 items binnen deze variabele, komt neer op 0,84. Dit betekent dat de vragenlijst zeer homogeen is.

Er zijn frequentie analyses uitgevoerd met de verschillende copingstijlen en copingstrategieën. Het onderscheid tussen stijlen en strategieën is gemaakt, omdat de vragenlijst een zevental copingstijlen meet (lees: actief, passief, enzovoort) en omdat er in de literatuur gesproken wordt van een viertal copingstrategieën (lees: polariserend, conformerend, enzovoort). Voor overzicht en onderscheid zijn in huidig onderzoek de copingstijlen gecategoriseerd binnen de verschillende copingstrategieën. In hoofdstuk twee is in de vorm van een tabel weergegeven hoe dit onderscheid eruit ziet.

Van alle items die dezelfde copingstijl of copingstrategie meten, zijn totaalscores gemaakt. Er wordt niet in gegaan op de cronbach’s alpha per copingstijl of copingstrategie, maar wel op de gemiddelde scores. De respondenten konden de stellingen beantwoorden op een schaal van 1(=’nooit of bijna nooit’) tot 4(=’zeer vaak’). Tabel 4 geeft zowel de gemiddelde scores (m) als de standaarddeviaties (sd) van de ‘copingstijlen’ en van de ‘copingstrategieën’ weer.

Tabel 4: Overzicht gemiddelde score (m) en standaarddeviatie (sd) per copingstijl en copingstrategie

Copingstijl	(m)	(sd)
<i>Actief</i>	2,70	0,61
<i>Palliatief</i>	2,28	0,69
<i>Vermijdend</i>	2,17	0,59
<i>Sociale steun zoeken</i>	2,23	0,64
<i>Passief</i>	1,68	0,51
<i>Expressie emoties</i>	2,20	0,72
<i>Geruststellende gedachten</i>	2,61	0,66
Copingstrategie	(m)	(sd)
<i>Polariserend</i>	2,20	0,72
<i>Conformerend</i>	2,61	0,66
<i>Vermijdend</i>	2,04	0,50
<i>Verbindend</i>	2,47	0,50

Om deelvraag 3b (welke verschillen bestaan er in de copingstijlen van biculturele jongeren, gelet op verschillen in geslacht, leeftijd, etnische achtergrond en religieuze affiniteit) te onderzoeken, is er een verschilanalyse uitgevoerd. Voor het meten van verschillen in geslacht, is de T-toets gebruikt. Uit deze analyse blijkt geen significant verschil tussen mannen en vrouwen en de copingstrategieën en copingstijlen zij hanteren. Voor het meten van verschillen in leeftijd, is een one-way ANOVA toets gebruikt. Ook uit deze analyse blijken geen significante verschillen. De steekproeven binnen de etnische achtergrond en religieuze affiniteit zijn zodanig klein en de verdeling is te scheef om een betrouwbare analyse te doen en om hieruit vervolgens relevante uitspraken te kunnen doen.

Uit nieuwsgierigheid is ook hier een samenhanganalyse uitgevoerd tussen leeftijd en de copingstrategieën en copingstijlen, met behulp van de Pearson correlatiecoëfficiënt. Hieruit blijkt geen significante samenhang.

4.5 Resultaten: identiteitsbeleving & ervaren discriminatie

Om deelvraag 4a (in hoeverre is er een verband tussen de zelfwaardering en de ervaren discriminatie van biculturele jongeren) te onderzoeken, is een samenhanganalyse uitgevoerd, met behulp van de Pearson's correlatiecoëfficiënt. Er blijkt een negatieve samenhang tussen de zelfwaardering en de discriminatie. Er is ook een negatieve samenhang tussen de zelfwaardering en de discriminatie naar vorm. Een negatieve samenhang wil hier zeggen dat wanneer de zelfwaardering toeneemt, de ervaren discriminatie afneemt. Andersom kan ook gelden dat wanneer de ervaren discriminatie toeneemt, de zelfwaardering afneemt. Tabel 5 geeft weer wat de r waarden (correlaties) en de p waarden (significantie) zijn binnen de samenhang.

Tabel 5: Overzicht samenhang zelfwaardering en discriminatie

Samenhang tussen	r	p
Zelfwaardering en discriminatie	-,25	< 0,05
Zelfwaardering en discriminatie naar vorm	-,31	< 0,01

Tussen de zelfwaardering en de discriminatie naar locatie blijkt geen significante samenhang.

Om deelvraag 4b (in hoeverre is er een verband tussen de maatschappelijke verbondenheid en de ervaren discriminatie van biculturele jongeren) te onderzoeken, is een samenhanganalyse uitgevoerd, met behulp van de Pearson's correlatiecoëfficiënt.

Er blijkt een negatieve samenhang tussen het gevoel van (maatschappelijke) verbondenheid met Nederland(ers) en de discriminatie en tussen het gevoel van verbondenheid met Nederland(ers) en de discriminatie naar locatie. Ook blijkt er een negatieve samenhang tussen het gevoel van verbondenheid met Nederland(ers) en de discriminatie naar vorm. Een negatieve samenhang houdt hier in dat wanneer het gevoel van verbondenheid met Nederland(ers) toeneemt, de ervaren discriminatie afneemt. Andersom kan gelden dat wanneer de ervaren discriminatie toeneemt, het gevoel van verbondenheid met Nederland(ers) afneemt. Tabel 6 geeft weer wat de r waarden (correlaties) en de p waarden (significantie) zijn binnen de samenhang.

Tabel 6: Overzicht samenhang (maatschappelijke) verbondenheid Nederland(ers) en discriminatie

Samenhang tussen	r	p
Verbondenheid NL en discriminatie (totaal)	-,38	< 0,01
Verbondenheid NL en discriminatie naar locatie	-,31	< 0,01
Verbondenheid NL en discriminatie naar vorm	-,33	< 0,01

Er blijkt geen significante samenhang tussen het gevoel van verbondenheid met de (etnische) achtergrond en de discriminatie naar locatie, naar vorm en/of discriminatie totaal.

4.6 Resultaten: identiteitsbeleving & coping

Om deelvraag 5a (in hoeverre is er een verband tussen de zelfwaardering en de copingstijlen van biculturele jongeren) te onderzoeken, is een samenhanganalyse uitgevoerd, met behulp van de Pearson's correlatiecoëfficiënt.

Er is onderzocht in hoeverre er een verband is tussen de zelfwaardering en de verschillende copingstrategieën. Er blijkt een negatieve samenhang tussen de zelfwaardering en een vermijdende copingstrategie. Tevens is onderzocht in hoeverre er een verband is tussen de zelfwaardering en de verschillende copingstijlen. Hieruit blijkt een negatieve samenhang tussen de zelfwaardering en een passieve copingstijl. Een negatieve samenhang betekent hier dat wanneer de zelfwaardering afneemt, er een vermijdende copingstrategie en/of passieve copingstijl wordt gehanteerd. Tabel 7 geeft weer wat de r waarden (correlaties) en de p waarden (significantie) zijn binnen de samenhang.

Tabel 7: Overzicht samenhang zelfwaardering en copingstrategieën/copingstijlen

Samenhang tussen	r	p
Zelfwaardering en vermijdende copingstrategie	-,25	< 0,05
Zelfwaardering en passieve copingstijl	-,31	< 0,01

Verder blijkt er uit deze analyses geen significante samenhang tussen de zelfwaardering en andere copingstrategieën en copingstijlen.

Om deelvraag 5b (in hoeverre is er een verband tussen de maatschappelijke verbondenheid en de copingstijlen van biculturele jongeren) te onderzoeken, is een samenhanganalyse uitgevoerd, met behulp van de Pearson's correlatiecoëfficiënt. Er blijkt geen significante samenhang tussen het gevoel van verbondenheid met Nederland(ers) en de verschillende copingstrategieën en copingstijlen en ook tussen het gevoel van verbondenheid met de (etnische) achtergrond en de verschillende copingstrategieën en copingstijlen blijkt geen significante samenhang.

4.7 Resultaten: ervaren discriminatie & coping

Om deelvraag 6 (in hoeverre is er een verband tussen de ervaren discriminatie en de copingstijlen van biculturele jongeren) te onderzoeken, is een samenhanganalyse uitgevoerd, met behulp van de Pearson's correlatiecoëfficiënt.

Er blijkt een positieve samenhang tussen de discriminatie naar vorm en een vermijdende copingstrategie en tussen de discriminatie naar vorm en een vermijdende copingstijl. Als laatste blijkt er een positieve samenhang tussen discriminatie naar vorm en een passieve copingstijl. Een positieve samenhang houdt hier in dat wanneer de ervaren discriminatie toeneemt, er een vermijdende copingstrategie/copingstijl en/of passieve copingstijl wordt gehanteerd. Tabel 8 geeft weer wat de r waarden (correlaties) en de p waarden (significantie) zijn binnen de samenhang.

Tabel 8: Overzicht samenhang discriminatie en copingstrategieën/copingstijlen

Samenhang tussen	r	p
Discriminatie naar vorm en vermijdende copingstrategie	,29	< 0,05
Discriminatie naar vorm en vermijdende copingstijl	,24	< 0,05
Discriminatie naar vorm en passieve copingstijl	,27	< 0,05

Er blijkt verder geen significante samenhang te zijn tussen de discriminatie (totaal) en de verschillende copingstrategieën en copingstijlen en tussen de discriminatie naar locatie en de verschillende copingstrategieën en copingstijlen.

Voor concrete conclusies die getrokken kunnen worden vanuit bovenstaande resultaten, verwijst ik een ieder door naar het volgende hoofdstuk (5).

Hoofdstuk 5: Conclusie, discussie & aanbevelingen

Inleiding

In dit hoofdstuk volgt, naar aanleiding van de onderzoeksresultaten, de beantwoording van de deelvragen en de onderzoeksvraag. De hypothesen met verwachtingen worden bevestigd of verworpen. Hieruit worden conclusies getrokken, welke mogelijk ter discussie worden gesteld. Tot slot volgen er aanbevelingen aan de opdrachtgever en suggesties voor vervolgonderzoek.

5.1 Conclusies

Huidig onderzoek heeft als doel gehad om te onderzoeken hoe de identiteitsbeleving (bestaande uit de zelfwaardering en het gevoel van maatschappelijke verbondenheid) is van biculturele jongeren, in hoeverre zij discriminatie (hebben) ervaren op verschillende locaties, in diverse vormen, door welke daders en om welke redenen en welke copingstijlen zij hanteren (bijvoorbeeld bij ervaren discriminatie). Vervolgens is onderzocht in hoeverre er een verband is tussen deze onderzoeksvariabelen, dit vormt de onderzoeksvraag. Voordat deze vraag wordt beantwoord, zal er aan de hand van de onderzoeksvariabelen op de deelvragen in worden gegaan.

5.1.1 Identiteitsbeleving

Voor het onderdeel waarbij de identiteitsbeleving (zelfwaardering en gevoel van maatschappelijke verbondenheid) wordt gemeten, zijn geen normscores beschikbaar. De zelfwaardering is gemeten op een schaal van 1(='helemaal mee oneens') tot 5(='helemaal mee eens') en het blijkt dat de biculturele jongeren over het algemeen een hoge zelfwaardering hebben. Zij scoren namelijk gemiddeld ruim boven het midden van de schaal. Het gevoel van maatschappelijke verbondenheid is uitgedrukt op een schaal van 1(='helemaal niet verbonden') tot 6(='helemaal verbonden') en het blijkt dat het gevoel van verbondenheid met Nederland(ers) bij de biculturele jongeren rond het midden van de schaal uitkomt. Zij voelen zich echter meer verbonden met hun (etnische) achtergrond, deze uitkomst is hoger in vergelijking tot het gevoel van verbondenheid met Nederland(ers). Zie tabel 2 in paragraaf 3.5 voor een overzicht van de interpretaties van de scores en schalen.

5.1.2 Ervaren discriminatie

Voor het onderdeel waarbij de ervaren discriminatie wordt gemeten, zijn ook geen normscores beschikbaar. De ervaren discriminatie is gemeten op een schaal van 1(='nooit of bijna nooit') tot en met 4(='zeer vaak') en de biculturele jongeren hebben in gemiddelde mate discriminatie ervaren op verschillende locaties (school, werk, enzovoort). Zij hebben in lage(re) mate discriminatie ervaren in verschillende vormen (ongelijkwaardige behandeling, bedreiging, weigering toegang, enzovoort). De meeste discriminatie (door bijna de helft van de biculturele jongeren) is ervaren door docenten en/of begeleiders. Ruim één op de drie jongeren heeft discriminatie ervaren door medescholieren en/of leeftijdgenoten. Zij hebben de meeste discriminatie ervaren op basis van hun etnische achtergrond en hun religie, maar ook werd hun uiterlijk en hun (bi)culturele achtergrond vaak genoemd als reden van de ervaren discriminatie.

5.1.3 Coping

De copingstijlen zijn gemeten op een schaal van 1(='nooit of bijna nooit') tot en met 4(='zeer vaak'). De biculturele jongeren geven aan het vaakst een actieve copingstijl en geruststellende gedachten te hanteren. Van de copingstrategieën geven zij aan het meest gebruik te maken van een conformerende en verbindende copingstrategie. De andere copingstijlen en copingstrategieën worden over het algemeen iets minder vaak gehanteerd (rond en net onder het midden van de schaal).

5.1.4 Verbanden onderzoeksvariabelen

Er is onderzocht in hoeverre er verbanden zijn tussen de onderzoeksvariabelen. Het onderzoek heeft een aantal significante verbanden aangetoond en hierover worden bescheiden conclusies getrokken. Zoals verwacht, is er een negatief verband gevonden tussen de mate waarin discriminatie wordt ervaren en de zelfwaardering en tussen de mate waarin discriminatie wordt ervaren en het gevoel van (maatschappelijke) verbondenheid met Nederland(ers). De bijbehorende hypothese kan worden bevestigd.

Hoewel er een positief verband werd verwacht tussen de identiteitsbeleving (zelfwaardering en maatschappelijke verbondenheid) van biculturele jongeren en het hanteren van een actieve en/of verbindende copingstijl, is er geen verband gevonden. Deze hypothese kan worden verworpen. Zoals verwacht, is er een negatief verband gevonden tussen de zelfwaardering van biculturele jongeren en het hanteren van een vermijdende copingstrategie. De opgestelde hypothese kan worden bevestigd. Er is echter geen verband gevonden tussen de zelfwaardering en/of (maatschappelijke) verbondenheid en een polariserende copingstrategie/copingstijl. Deze hypothese dient te worden verworpen. Hoewel er een negatief verband verwacht werd tussen een actieve en/of verbindende copingstijl en de mate waarin discriminatie wordt ervaren door biculturele jongeren, is er geen verband gevonden. De bijbehorende hypothese kan worden verworpen. Zoals verwacht, is er een positief verband tussen de ervaren discriminatie (naar vorm) en een vermijdende copingstrategie en copingstijl. Deze hypothese kan worden bevestigd. Ook werd er een positief verband verwacht tussen de mate waarin discriminatie wordt ervaren en een polariserende copingstrategie/copingstijl, maar hier is geen verband gevonden. De bijbehorende hypothese dient te worden verworpen.

Er zijn geen verwachtingen opgesteld over verbanden tussen de onderzoeksvariabelen en een passieve copingstrategie/copingstijl, maar er zijn wel verbanden gevonden. Allereerst is er een negatief verband gevonden tussen de zelfwaardering en het hanteren van een passieve copingstijl en ten tweede is er een positief verband gevonden tussen de ervaren discriminatie (naar vorm) en een passieve copingstijl.

Uit nieuwsgierigheid van de onderzoeker, is er gezocht naar verbanden tussen de demografische variabele: leeftijd en de onderzoeksvariabelen. Het blijkt dat er een positieve samenhang is tussen de leeftijd en de ervaren discriminatie. Het kan zijn dat dit te maken heeft met meer bewustwording naarmate de jongeren ouder worden en het feit dat de adolescentie een fase is waarin jongeren en (jong)volwassen kwetsbaar kunnen zijn en hun identiteit vormgeven. Ook is het mogelijk dat de jongeren en (jong)volwassenen meer situaties hebben meegemaakt waarin zij zich gediscrimineerd voelden, gezien hun leeftijd en levenservaring.

5.1.5 Beantwoording onderzoeksvraag

Naar aanleiding van de onderzoeksresultaten en de beantwoording per deelvraag/onderwerp, wordt de onderzoeksvraag beantwoord. Er is onderzocht in hoeverre er positieve dan wel negatieve verbanden zijn tussen de onderzoeksvariabelen (identiteitsbeleving, ervaren discriminatie en coping). Al met al kan er geconcludeerd worden dat er tussen deze onderzoeksvariabelen enkele verbanden zijn. Allereerst heeft dit onderzoek aangetoond dat hoe meer discriminatie er wordt ervaren door de biculturele jongeren, hoe lager hun zelfwaardering is en hoe lager het gevoel van maatschappelijke verbondenheid met Nederland(ers) is. Andersom kan het zijn dat hoe lager de zelfwaardering van de jongeren is en hoe lager het gevoel van verbondenheid met Nederland(ers) is, hoe meer discriminatie zij ervaren. Ook is gebleken dat hoe lager de zelfwaardering van de biculturele jongeren is, hoe meer zij een vermijdende copingstrategie hanteren. Er is naar voren gekomen dat hoe meer discriminatie er wordt ervaren, des te meer de jongeren een vermijdende copingstrategie en copingstijl hanteren. Tevens kan geconcludeerd worden dat hoe lager de zelfwaardering is, hoe meer er een passieve copingstijl wordt gehanteerd door de biculturele jongeren en het blijkt dat hoe meer de jongeren een passieve copingstijl hanteren, des te meer discriminatie ervaren zij in verschillende vormen (ongelijkwaardige behandeling, bedreiging, weigering toegang, enzovoort). Als laatste toont dit onderzoek aan dat hoe hoger de leeftijd is, des te meer discriminatie er wordt ervaren.

5.2 Discussie

Hoewel bovenstaande conclusies ongetwijfeld iets zeggen over de onderzoeksdoelgroep, zijn er tegelijkertijd ook een aantal aspecten welke ter discussie kunnen worden gesteld.

Zelfwaardering & etnische identiteit

Uit huidig onderzoek blijkt dat meer ervaren discriminatie samenhangt met een lagere zelfwaardering. Het is duidelijk dat de respondenten zich enerzijds hoog waarderen, maar dat er anderzijds wel soms discriminatie wordt ervaren. In de praktijk en in de literatuur komt expliciet naar voren dat de jongeren zich gediscrimineerd en uitgesloten voelen van de Nederlandse maatschappij en dat dit hen onzeker maakt (Movisie, 2015). Er kan binnen huidig onderzoek sprake zijn van sociale wenselijkheid in de antwoorden. Sociale wenselijkheid kan de constructvaliditeit van het onderzoek schaden. Er kan bij de respondent een vertekening optreden in de zelfrapportage (Vonk, 2009). Mensen doen zichzelf of een situatie beter voor dan de werkelijkheid en verdraaien hun antwoord, vaak onbewust. Het garanderen van de anonimiteit kan helpen om dit fenomeen te beperken, bij onderwerpen waarvoor de respondent zich wellicht schaamt. Ook de constructvaliditeit is hierbij gebaat. In huidig onderzoek is hier echter al rekening mee gehouden. Maar zelfs dan kan iemand zelf bepaalde gedragingen of opvattingen onwenselijk vinden, waardoor er alsnog een vertekening in het antwoord optreedt (Vonk, 2009).

Binnen huidig onderzoek komt tevens naar voren dat biculturele jongeren zich meer verbonden voelen met hun (etnische) achtergrond dan met Nederland(ers). Deze aspecten kunnen deels verklaard. De adolescentie kenmerkt zich als een kritieke periode, in het speciaal voor biculturele jongeren (Verkuyten & Yildiz, 2009; Rumbaut, 1994). Biculturele jongeren in Nederland vinden hun etnische identiteit over het algemeen belangrijk en waarderen die positief. Etnische zelfwaardering hangt samen met de eigen rijke geschiedenis, cultuur en traditie als bron voor de ontwikkeling van gevoelens van trots en tevredenheid (Hoffman, 2002). Wanneer de jongeren zich in een minderheidspositie bevinden en zich onwelkom en uitgesloten voelen, accentueren zij als reactie op deze bedreiging positief gewaardeerde verschillen. De zelfervaren positieve etnische identiteit is dan een reactie op discriminatie, negatieve stereotype oordelen en maatschappelijke en sociale afwijzing. Het benadrukken van de eigen etnische identiteit is een stellingname en positiebepaling ten opzichte van de meerderheidsgroepering (Hoffman, 2002).

Maatschappelijke verbondenheid

Het zelf samengestelde onderdeel voor het meten van het gevoel van maatschappelijke verbondenheid, is later onderverdeeld in de categorieën: 'maatschappelijke verbondenheid met Nederland(ers)' en 'maatschappelijke verbondenheid met de (etnische) achtergrond'. Dit zijn twee zeer verschillende categorieën, die juist van belang zijn binnen dit onderzoeksthema. Het berekenen van een totaalscore heeft bij dit onderdeel weinig nut. Er zijn bij het analyseren van de resultaten twee items weg gelaten, namelijk: (1) gevoel van verbondenheid met vrienden en (2) gevoel van verbondenheid met de relatie/partner. Deze items schaadden de homogeniteit en validiteit en voegden beide nauwelijks iets toe aan de resultaten, omdat zij niet specifiek onder één van de categorieën vielen. In het vervolg kan het verstandig zijn om vooraf concreter na te gaan wat er gemeten moet worden en wat voor bijdrage een item levert aan het onderdeel en aan een categorie. Het meetinstrument is lang en als er niks met een vraag wordt gedaan kan deze, ter bevordering van de validiteit, beter weg worden gelaten.

'Survey-moe'

Uit reacties van enkele respondenten komt naar voren dat de vragenlijst lang was, met als gevolg dat zij 'survey-moe' raakten. Dit houdt in dat zij weerstand krijgen tegen het invullen van de vragenlijst en dat kan de betrouwbaarheid van de antwoorden schaden, omdat de kans bestaat dat de vragen minder goed worden gelezen of dat men zomaar een antwoord aanvinkt (Verhoeven, 2011). Dit is niet te controleren bij huidig onderzoek en uit de uitkomsten is niet te herleiden dat er sprake is van zeer afwijkende resultaten. Een manier om dit probleem te ondervangen, is om bij vervolgonderzoek te kiezen voor verschillende secties/pagina's binnen de digitale vragenlijst. De vragenlijst wordt dan opgebroken en dit kan de respondenten het gevoel geven een minder lange lijst in te moeten vullen. Na elk onderdeel volgt als het ware een 'pauze', waarbij er een onderdeel wordt voltooid. Er kan dan in percentages bij elke sectie worden aangegeven hoe ver de respondent is met de vragenlijst.

Coping

De respondenten geven aan het vaakst een actieve copingstijl en verbindende copingstrategie te hanteren. Er blijken geen verbanden te zijn tussen deze copingstijl en copingstrategie en de mate waarin discriminatie wordt ervaren. Ook hier kan sociale wenselijkheid zijn opgetreden. In een volgend onderzoek kan het verstandig zijn om (meer) controlevragen toe te passen om er zeker van te zijn dat de jongeren op deze manier ‘copen’ met stressvolle situaties – waaronder discriminatie ervaringen. De literatuur wijst namelijk uit dat een vermijdende copingstrategie veel wordt gebruikt bij het omgaan met discriminatie ervaringen.

Een tweede discussiepunt wat betreft de uitkomst rondom het hanteren van een actieve copingstijl, is dat hier niet duidelijk is of er sprake is van ‘assertieve’ of ‘agressieve’ coping. De interpretatie van de respondenten kan verschillend zijn. Er wordt nu uit gegaan van actief is assertief, maar dit is naar aanleiding van dit onderzoek niet te controleren. In het vervolg zou het relevant kunnen zijn om hier rekening mee te houden, door van tevoren te bepalen wat de copingstijlen inhouden en/of enkele duidelijk agressieve copingstijlen toe te voegen, bijvoorbeeld aan de schaal ‘Expressie van emoties’. Dit bevordert zeer waarschijnlijk de validiteit van het meetinstrument.

Sneeuwbalsteekproef, bruikbaarheid & betrouwbaarheid

Hoewel sneeuwbalsteekproeven vaak enigszins selectief zijn, is de verwachte respons behaald met respondenten die aan de criteria van de onderzoeksdoelgroep voldoen. In het vervolg zou met een dergelijk lastig te bereiken doelgroep eerder gekozen kunnen worden voor een sneeuwbalsteekproef, met een langere responsperiode. Als de responsperiode langer is dan twee weken en de vragenlijst verder door kan ‘sneeuwballen’, neemt de selectiviteit af en wordt de steekproef representatiever. Het risico is echter dat de scheve verhouding tussen mannen en vrouwen en betreffende de religieuze affiniteit van de respondenten, net als binnen huidig onderzoek, kan blijven bestaan.

Gezien het feit dat een aantal hypotheses bevestigd zijn, is het onderzoek gemakkelijker te generaliseren naar de rest van de populatie. De uitkomsten kunnen bruikbaar en indicatief zijn voor vervolgonderzoek en dragen bij aan informatie over een grotere groep niet-westerse biculturele jongeren en (jong)volwassenen in Nederland. De interne consistentie binnen het meetinstrument is hoog en dat draagt positief bij aan de betrouwbaarheid van de resultaten. Hoewel huidig onderzoek voldoende betrouwbaar is en bruikbaar kan zijn, is het wel zo dat de resultaten gebaseerd zijn op slechts 71 personen. De conclusies dienen met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

5.3 Aanbevelingen

Vanuit de uitkomsten van huidig onderzoek, kunnen enkele aanbevelingen worden gegeven voor de opdrachtgever. Er volgen twee aanbevelingen, gericht op: (1) het vergroten van de bewustwording van docenten en begeleiders en (2) het vergroten van de bewustwording van jongeren.

5.3.1 Bewustwording docenten en begeleiders

Huidig onderzoek wijst uit dat ‘docenten en begeleiders’ als grootste groep ‘daders van discriminatie’ worden beschouwd door de biculturele jongeren (bijna de helft van de jongeren heeft dit aangegeven). Dit betreft enkel subjectieve ervaringen en het is niet te herleiden om welke vormen van discriminatie dit specifiek gaat en of er daadwerkelijk sprake was van discriminatie. In krantenartikelen en op het internet staat veelal dat docenten getuigen zijn van discriminatie op scholen. Dit betreft bijvoorbeeld discriminatie van leerlingen onderling, gericht op biculturele moslimjongeren. Zo blijkt uit een artikel in de Volkskrant van Hogelink (2015) dat bijna tweederde van de docenten op middelbare scholen in Nederland ziet dat moslimleerlingen worden gediscrimineerd. Van de 498 ondervraagde docenten was 61 procent getuige van incidenten die zij in verband brengen met moslimdiscriminatie. Aandacht voor het feit dat docenten zelf wellicht ‘daders’ van discriminatie zijn, ontbreekt nog in de media en binnen het onderwijs en de daaraan gerelateerde opleidingen. In bijlage 3 volgt een plan van aanpak, gericht op het vergroten van de culturele kennis, vaardigheden en bewustwording van docenten en begeleiders. Zij dienen immers als rolmodel te fungeren voor hun leerlingen. Hierbij wordt de nadruk gelegd op interactie tussen professional en jongere, omdat het vaak een wisselwerking betreft tussen beide partijen. De kloof tussen westerse- en niet-westerse normen en waarden kan binnen de discriminatie ervaringen van invloed zijn, dus deze kloof zal verkleind moeten worden.

5.3.2 Bewustwording jongeren

Uit huidig onderzoek blijkt tevens dat ruim één derde van de biculturele jongeren discriminatie heeft ervaren door ‘medescholieren en/of leeftijdgenoten’. De campagne ‘This is me!’ hanteert binnen de trainingen de methode ‘peer education’, waarbij jongeren met, door en van elkaar leren. Het is niet duidelijk door welke specifieke groep (geslacht, afkomst, enzovoort) de jongeren zich gediscrimineerd hebben gevoeld en in welke situaties zich dat voordeed. Wel komt er in huidig onderzoek naar voren dat een aantal jongeren zich specifiek door autochtonen gediscrimineerd hebben gevoeld. Hier kan de opdrachtgever verdieping op aanbrenge, aan de hand van vervolgonderzoek of door middel van een training binnen de campagne. Het is relevant om een gemêleerde groep samen te stellen, met zowel autochtone- als biculturele jongeren. Wellicht is het gesprek aan gaan met elkaar al een nuttige stap.

Wat dit onderzoek niet uitwijst, is in hoeverre de jongeren zelf wel eens daders van discriminatie zijn (geweest). Dit was ook niet het doel. Gezien het feit dat veel van hen discriminatie ervaren door medescholieren en leeftijdgenoten, is wel duidelijk dat er iets speelt onder de jongeren. Het is aan Movisie en KIS om te beslissen of en hoe hier op in wordt gegaan en of vervolgonderzoek relevant is.

Hoewel er binnen de trainingen van ‘This is me!’ al aandacht wordt besteed aan het thema ‘coping’, door middel van het bespreken van wat de copingstijlen inhouden en door in te gaan op welke copingstrategieën de jongeren zelf toepassen, kan de nodige verdieping van belang zijn.

Uit de literatuur en huidig onderzoek blijkt dat zowel een vermijdende als een passieve copingstijl, samenhangt met een lage zelfwaardering. Binnen de training kan een verdieping volgen op wat werkt en wat niet werkt in welke situatie. Hierbij kan gefocust worden op wat de zelfwaardering doet met de manier waarop iemand omgaat met een probleem of situatie. Dit aspect past binnen ‘empowerment’ oftewel het versterken van de identiteit van de jongeren. Een lage zelfwaardering kan namelijk leiden tot een vermijdende, afwachtende, teruggetrokken en passieve houding, wat in de meeste gevallen niet bijdraagt aan de weerbaarheid van de jongeren. Een constructieve identiteit betekent vrede hebben met wie de jongere voor zichzelf is, dat hij/zij een evenwicht ervaart tussen de goede kanten van zichzelf en de beperkingen die hij/zij ook heeft. Het besef dat niemand perfect hoeft te zijn en dat de jongere dat waarin hij/zij verschilt van anderen, kan zien als verschil en niet als beoordeling, speelt een belangrijke rol (Hoffman, 2002).

Het blijkt dat meer ervaren discriminatie samenhangt met het hanteren van vermijdende coping. Binnen de trainingen van ‘This is me!’ kan op dit verband worden ingespeeld door aan te kaarten wat discriminatie, stereotyperingen en vooroordelen inhouden en waar het onderscheid ligt. Vervolgens kan de stap worden gezet naar wat het vermijden doet met een discriminatie ervaring en met de situatie. Een vergelijking met bijvoorbeeld een actieve/assertieve en verbindende manier van copen zal hierbij nuttig zijn. Binnen huidig onderzoek is geen concreet verband gevonden tussen actieve/verbindende coping en de mate waarin discriminatie wordt ervaren. Het tegenovergestelde is wel aangetoond: een lage zelfwaardering houdt verband met een vermijdende en passieve manier van copen en dit kan zorgen voor een hogere mate van ervaren discriminatie. Het beperken van deze vermijdende en passieve houding, kan de jongeren helpen meer weerbaar te worden en dit leidt wellicht in de toekomst tot meer constructieve coping. Bewustwording van wat werkt, voor wie, wanneer en in welke situatie kan de jongeren handvatten geven voor het omgaan met situaties in de toekomst waar discriminatie zich voordoet en/of wanneer dit ervaren wordt.

5.3.3 Afsluiting

Sommige biculturele jongeren ervaren problemen in het vormgeven van hun identiteit binnen de context van de Nederlandse maatschappij. De campagne ‘This is me!’ speelt hierop in door hen hierbij te ondersteunen. Het doel van deze campagne is om de discriminatie ervaringen en gevoelens van uitsluiting terug te dringen onder de jongeren en om hen weerbaar te maken tegen deze negatieve gevoelens. In Nederland is er weinig kennis beschikbaar over hoe biculturele jongeren omgaan (copen) met discriminatie ervaringen. Juist in een tijd waarin de Nederlandse samenleving steeds meer diversiteit heeft en waarin biculturele jongeren, in het bijzonder met een islamitische achtergrond, extra hun best moeten doen om hun plek in de samenleving ‘op te eisen’, is meer inzicht en kennis rondom dit thema vereist.

Het is daarbij van belang dat autochtonen zich meer openstellen voor andere culturen, normen en waarden en dat zij proberen stereotyperingen en vooroordelen te vermijden. Daar tegenover staat dat biculturele jongeren zelf ook open dienen te staan voor de westerse cultuur en gewoonten.

Huidig onderzoek biedt 'This is me!' specifieke theoretische- en voornamelijk praktische kennis met betrekking tot het vraagstuk en de doelgroep. Als Toegepast Psycholoog in de dop draag ik een steentje bij aan dit vraagstuk. De indicaties voor vervolgstappen kunnen de opdrachtgever een aanzet geven om voort te bouwen en verdieping aan te brengen op de verkregen informatie. De preventieve aanbevelingen, gericht op het vergroten van de bewustwording van zowel docenten en begeleiders als van de jongeren zelf, kan een stap zijn naar meer saamhorigheid. Hoe bewuster de docenten en begeleiders zijn van cultuurverschillen, hoe minder snel zij discriminatie insinueren bij de jongeren. Hoe meer weerbaar de jongeren zijn tegen negatieve gevoelens en hoe beter zij hiermee om kunnen gaan (copen), des te minder discriminatie ervaringen treden er in de toekomst op. Het behoeft prioriteit dat de kloof kleiner wordt tussen autochtonen en biculturelen en dat er voor beide partijen handvatten zijn om met verschillende situaties om te gaan. *'Voorkomen is immers beter dan genezen, het is nog niet te laat!'*

Literatuurlijst

- Aalst, T. van der (2015). *De mate van geïntegreerde duale identiteit onder allochtone jongeren in Nederland en de predictoren die hierop van invloed zijn* (Masterthesis). Universiteit Utrecht: Algemene sociale wetenschappen
- Andriessen, I., Fernee, H. & Wittebrood, K. (2014). *Ervaren discriminatie in Nederland*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau, p. 10, 13, 20-29
- Baarda, B., Goede de, M. & Dijkum, C. van (2011). *Basisboek statistiek met SPSS: Handleiding voor het verwerken en analyseren van en rapporteren over (onderzoeks) gegevens*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers, p. 49, 50, 113
- Biene, M. van (2005). *Wederkerig leren. Onderzoek naar georganiseerde leerondersteuning voor mensen met een verstandelijke beperking en de professionals*. Delft: Eburon
- Biene, M. van, Heessels, M. & Erp, M. van (2012). *Competentie-ontwikkeling Interculturele Sensitiviteit. Intercultureel Vakmanschap en Welzijn Nieuwe Stijl I*. WMO werkplaatsen en Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, p. 9, 11, 63-68
- Brewer, M.B. (1991). The social self: On being the same and different at the same time. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 41, p. 656-670
- Brewer, M. B. & Crano, W.D. (1994). *Social psychology*. Minneapolis/St.Paul: West
- Brysaert, M. (2006). *Psychologie*. Gent: Academia Press, p. 754 -758
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2015). *Bevolking; generatie, geslacht, leeftijd en herkomstgroepering*. Den Haag/Heerlen: CBS
- College voor de rechten van de mens. (2015). *Discriminatie*. Geraadpleegd op 12 november 2015, van <http://www.mensenrechten.nl/wat-zijn-mensenrechten/discriminatie>
- Cross, S. E., Bacon, P. L., & Morris, M. L. (2000). The relational-interdependent self-construal and relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, p. 791-80
- Dewaele, A. & Houtte, M. van (2010). *Zichtbaarheid- en discriminatiemanagement bij holebi-jongeren*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Erikson, E.H. (1959). *Identity and the Life Cycle*. New York: Selected Papers
- Fearon, J. D. (1999). *What is identity (as we now use the word)*. Unpublished manuscript. Stanford, California: Stanford University
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and Society in the Late modern Age*. Cambridge University
- Gielen, A., Wonderen, R. van, & Hermens, N. (2012). *Ongelijkwaardigheid. Resultaten van een verkennend onderzoek in de regio Utrecht*. Utrecht: A.G. Advies & Verwey-Jonker Instituut
- Gijsberts, M. & Dagevos, J. (2009). *Jaarrapport integratie 2009*. Den Haag: SCP
- Hoffman, E. (2002). *Interculturele gespreksvoering: Theorie en praktijk van het TOPOI-model*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, p. 58, 68-69
- Hogelink, T. (17 februari 2015). Discriminatie van moslims op scholen 'schrikbarend'. *Volkscrant*: ANP
- Idee. (z.d.). *Over identiteit: Wat is identiteit*. Geraadpleegd op 10 maart 2016, van <http://www.ideal-pmc.nl/zijn/identiteit.html>
- Jacobs, A. (2012). *Cross-Cultural Communication*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers
- Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS). (2015). *Identiteitsontwikkeling van jongeren uit diverse etnische en religieuze groepen*. Geraadpleegd op 19 oktober 2015, van <http://www.kis.nl/project/identiteitsontwikkeling-van-jongeren-uit-diverse-etnische-en-religieuze-groepen>
- Köbben, A.J.F. (1985). *Oordeel en discriminatie: Etnische minderheden*. Boom: Amsterdam, p. 53-67
- LaFromboise, T. D., Coleman, H., & Gerton, J. (1993). Psychological impact of biculturalism: Evidence and theory. *Psychological Bulletin*, 114, p. 395-412
- Lazarus, R.S. (1999). *Stress and emotion. A new synthesis*. New York: Springer Publishing Company
- Lazarus, R.S. & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer Publishing
- Movisie. (2015). *Jongeren weerbaar tegen ervaren discriminatie*. Geraadpleegd op 5 oktober 2015, van <https://www.movisie.nl/artikel/jongeren-weerbaar-tegen-ervaren-discriminatie>
- Omlo, J. (2015). *Hoe migranten omgaan met discriminatie. Radicaliseren, terugtrekken of verdragen?* Geraadpleegd op 5 februari 2016, van <http://www.jurriaanomlo.nl/hoe-migranten-omgaan-met-discriminatie-radicaliseren-terugtrekken-verdragen/>
- Omlo, J. (2014). *Copingstrategieën bij ervaringen van discriminatie. Een verkennende literatuurstudie*. Geraadpleegd op 19 oktober 2015, van <http://www.jurriaanomlo.nl/copingstrategieen-bij-ervaringen-van-discriminatie-een-verkennende-literatuurstudie/>
- Omlo, J. (2011). *Integratie én uit de gratie? Perspectieven van Marokkaans-Nederlandse jongvolwassenen*. Delft: Eburon
- Park, B. & Rothbart, M. (1982). Perception of out-group homogeneity and levels of social categorization: Memory for the subordinate attributes of in-group and out-group members. *Journal of Personality & Social Psychology*, 42, p. 1051-1068

- Phinney, J. S., & Devich-Navarro, M. (1997). Variations in bicultural identification among African American and Mexican American adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 7, p. 3-32
- Rijksoverheid. (2015). *Discriminatie*. Geraadpleegd op 19 oktober 2015, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/discriminatie>
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press
- Rumbaut, R. (1994). The crucible within: Ethnic identity, self-esteem, and segmented assimilation among children of immigrants. *International Migration Review*, 28, p. 748-794
- Scheurs, P.J.G., Willige, G. van de, Brosschot, J. F., Tellegen, B., & Graus, G.M.H. (1993). *De utrechtse coping lijst omgaan met problemen en gebeurtenissen*. Amsterdam: Pearson Assessment & Information B.V.
- Shadid, W. (2009). *Het multiculturalismedebat en de islam in Nederland: stigmatisering, uitsluiting en retoriek*. Tilburg: Universiteit van Tilburg, Faculteit Geesteswetenschappen, p. 1
- Slotter, E. B., Gardner, W. L. & Finkel, E. J. (2010). Who am "I" without "you"? The influence of romantic breakup on self-concept clarity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36, p. 147-160
- Stangor, C. & Lange, J. E. (1994). *Mental representations of social groups: advances in understanding stereotypes and stereotyping*. Advances in Experimental Social Psychology, 26, p. 357-416
- Tajfel, H. (1978). *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations*. New York: Academic Press
- Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual review of psychology*, 33, p. 1-39
- Tajfel, H. & Turner, J. C. (1979). *An integrative theory of social contact*. Psychology of intergroup relations. Monterey, CA: Brooks/Cole
- Tanja, J. (2015). Anne Frank stichting. *Begin bij jezelf!: Kleine uiteenzetting over Stereotypen en Vooroordelen*. Geraadpleegd op 10 maart, van <http://edu.annefrank.org/beginbijjezelf/dynamic/03-stereotypen/1.19.2.begin-bij-jezelf-indelen.pdf>
- Veenman, J. (2003). *Discriminatie op de arbeidsmarkt. De resultaten van Nederlands onderzoek*. Beleid en Maatschappij, p. 90-99
- Vellenga, S., Harchaoui, S., El Madkouri, H. & Sijsses, B. (2009). *Mist in de polder. Zicht op ontwikkelingen omtrent de islam in Nederland*. Amsterdam: Aksant, p. 7
- Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek? Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers
- Verkuyten, M. (2014). *Identity and Cultural Diversity. What social psychology can teach us*. London: Routledge, Taylor & Francis Group
- Verkuyten, M. (2010). *Identiteit en diversiteit. De tegenstellingen voorbij*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Verkuyten, M., & Yildiz, A. A. (2009). *Muslim immigrants and religious group feelings: Self-identification and attitudes among Sunni and Alevi Turkish-Dutch*. Ethnic and Racial Studies, 32, p. 1121-1142
- Vonk, R. (2009). *Sociale psychologie*. Groningen/Houten: Noordhoff uitgevers, p. 79, 518
- Waters, M. C. (2014). *Nativism, racism, and immigration in New York City*. New York: New York University Press
- Wienke, D. & Ramadan, O. (2011). *Polarisatie en radicalisering bij jongeren: Ontstaan van radicalisering*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut
- Wilterdink, N. & Heerikhuizen, B. van (2013). *Samenlevingen. Inleiding in de sociologie*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers